

ԱՒԵՏԱԲԵՐ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԳԱՆԴԵՍ

ՀԱՏՈՐ ԿԷ.

12

Ս Ե Պ Տ Ե Մ Բ Ե Ր

ԹԻՒ 37

1914

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆՆԵՐ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՓՈՐՁԻ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐ

ԱՂՕԹ

ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ ՏՕՆԸ ԳԱԻԱՌԻ ՄԷՋ

Խ. ԼԵՒՈՆԵԱՆ

ԱՍՏՈՒԾՈՑ ՄԱՏԸ ԱԶԳԱՑ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

ՎԵՐ. Ա. Ս. ՏԱՐԱԳՃԵԱՆ

ՊԱՏԱՀԱԿԱՆ ՊՏՈՑ ՄԸ

ՊԱՏ. ՄԻՀՐԱՆ ԴԱՐՐԻԷԼԵԱՆ

ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՕԾՈՒՄԸ ԹԱՂՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՍՐԲԱՋԱՆ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՂԱՆ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԸ

Հ. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ

ՄԱՐՄՆԱՄԱՐՋԸ ԴՊՐՈՑԻՆ ՄԷՋ

Մ. ՄԻՆԱՍԵԱՆ

ԼՈՒՐԵՐ

Հրատարակիչ Յ. ՄԱՏԹԵՈՍԵԱՆ

ՊԱԹԳԸԼ ՀԱՌԻՍ

Կ. ՊՈԼԻՍ

ԱԻԵՏԱԲԵՐ ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ, ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ԽՐԲԱԳԻՐՆԵՐ: — Վեր. Տֆր. Ֆ. Ու. Մեֆալքմ, Վեր. Յ. Ա. ձեհիգեան, Վեր. Ա. Պ. Շմաւոնեան

Աշխատակցութեամբ Հայ և Օտարազգի ծանօթ գրողներու

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆ. — Թուրքիոյ համար 40 դահեկան, Ամերիկայի համար 2 տոլար, Անգղիոյ համար 8 օիլին, ուրիշ երկիրներու համար 10 ֆրանկ: Ձեռքէ կը ծախուի իսպառ 40 փառայի:

ԱԻԵՏԱԲԵՐ ՄԱՆԿԱՆՑ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԴԵՌԱՏԻՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆ: — Ամեն շաբաթ համար 6 դահեկան: Տարեկան 75 դահեկանի փոխարէն միեւնոյն հասցէին 15 քերք կը դրկուի, իսկ 108 դահեկանի փոխարէն 25 քերք կը դրկուի:

ԽՐԲԱԳԻՐՈՒԹԵԱՆ վերաբերեալ ամէն զրուծին պէտք է ուղղուի Վեր. Ֆ. Ու. Մեֆալքմի հասցէին, Պայպլ-Հաուս, Կ. Պոլիս:
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ, ԵՐԱՆՈՒՅՄԱՆ և Թերթին Վարչութեան վերաբերեալ ամէն խնդրի համար պէտք է դիմել Թերթի Ղատարակիչ Յ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆԻ, Պայպլ-Հաուս, Կոստանդնուպոլիս:

AVEDAPER AN ARMENIAN WEEKLY REVIEW

EDITORS. — Rev. F. W. Macallum D.D., Rev. H. A. Djedjizian, Rev. A. B. Schmavonian.

ANNUAL SUBSCRIPTION: Turkey Ptrs. 40: U. S. America \$ 2: England 8 Shillings: Other countries Frs. 10: — Single copies 40 Pms

AVEDAPER FOR CHILDREN, AN ARMENIAN ILLUSTRATED MONTHLY FOR BOYS AND GIRLS

For Subscriptions, Advertisements etc. apply to the Publisher H. MATTEOSIAN, Bible House, Constantinople

ՖԱՎՐԻ ԿՐԹԱՐԱՆ Ի ՊԱՐՏԻԶԱԿ

Սոյն հաստատութիւնը պիտի վերաբացուի Սեպտ. 9ին (Ն.Տ.): Մենդեղէններու սղուծեան պատճառաւ վարժարանի տնօրինութիւնը ստիպուած է առաջին վեցամսէին համար 7 Օսմ. ոսկի նշանակել, Նպաստընկալ աշակերտք պարտին վճարել առաջին վեցամսէին համար 6 Օսմ. ոսկի կանխիկ ըլլալու պայմանաւ: Զէք կամ փոխանակագիր չընդունուիր:

2—2

ՔԷՍ ԲԱԹԵՐՆԷԼ CAISSE PATERNELLE

Յրանսական Կենաց Ապահովագրական առաջնակարգ Ընկերութիւն. հիմնաւ 1841ին ի Փարիզ, Կառավարութեան անմիջական հակակշռին տակ:

ՄԻՍԻԱՅՆ ԿԵԱՆՔԻ ՃԻՒՂ

Դրամագրուի եւ պահեստի գումար	70,000,000
Մինչեւ 1911ի վերջը հատուցուած վնաս	360,000,000

Իր չափաւոր սակացոյցը եւ պարզ ու մեկին պարզ մասները Քէս Բաթերնէլի մինչեւ այսօր ունեցած հսկայաբաւ յառաջդիմութեան գաղտնիքը եղած են:

Ամեն տեսակ կեանքի ապահովագրութիւն, ի դէպ մահու եւ ի դէպ կենդանութեան: Պատկերներու համար մասնաւոր եւ օգտակար պայմաններ:

Ընկերութեան ղրամատուռն է ՔՐԷՏԻ ԼԻՕՆԷՆԻՍ
Տնօրէն Արեւելքի՝ ԳԱՌԻԿ ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՈՒՐ

Պոլիս, Բասաժ Գաբրէլ Օղլու
Գործակալութիւն գլխաւոր բաղաձնեալ մէջ

25—

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ

ՍԻԶԱԶԳԱՅԻՆ ԳՈԼԷՃ

Ի ԲԱՌԱՏԻՍՕ ԶՄԻՒՌՆԻՍ

Գողէճս կը վերաբացուի Սեպտ. 11/24ին, հինգշաբթի օր, դասաւանդութիւնը կը սկսին 15/28ին՝ երկուշաբթի օր:

Յայտագրի եւ ընդարձակ տեղեկութեանց համար դիմել առ Տնօրէնն:

Rev. Alexander Mac Lachlan, D. D.
International College
Smyrna

4—1

Մեր յարգելի բաժանորդներուն կը յիշեցուցնեմք քե հասցի փոփոխութեան համար երկու դահեկանի դրումաբուրք դրկելը անհրաժեշտ է:

ԱԻԵՏԱԲԵՐ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ, ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՀԱՏՈՐ ԿԷ.

— 4. ՊՈԼԻՍ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 12, 1914 —

ԹԻԻ 37

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆՆԵՐ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Յառաջացում է հաճախ

Պատերազմի դաշտերէն եկած լուրեր ցոյց տալով անընդհատ սգորում մը առանց դուլի ու դադարի: Գերման բանակը Պելճիոյ կողմէն Թաու Ֆրանսա եւ կը յառաջանայ անգիմադրելի օրութեամբ: Հոծ զանգուածներ իրենց ճնշիչ անրութեամբ կը գալարին դէպի հարաւ: Այս հեղ ճնշման ներքեւ Ֆրանսական բանակը կը փանջէ առանց սակայն որեւէ կէտի վրայ պիտի չափիչ պարտութիւն կրելու կամ խուճապի մասնուելու: Գերման սպայակոյտը իր յաջողութեան մէջ իսկ կը դգայ անշուշտ թէ հզօր զինամիջի մը հետ է որ դործ ունի, թէ նոյն անուիք եթէ Փարիզը դրաւ: Ֆրանսական բանակը գրեթէ անազարտ կեցած պիտի ըլլայ Պալաշին վրայ, միշտ պատրաստ դեր մը կատարելու:

Օղորդակ

Ռուսական բանակը որ պարտութեան մատուցած էր Արեւելեան Բրուսիոյ հարաւային մասին մէջ՝ կը յառաջանայ քայլ առ քայլ նոյն երկրին հիւսիսային կողմէն եւ արդէն պաշարած է

Քէօնիկզպէրլը: Ռուսերը սակայն խիստ գոհ են իրենց բանակի այն թեւէն որ Աւստրիական հող մտած էր Կալիցիոյ մէջ եւ որ անցեալ շաբթու եօթն օրուան ճակատամարտէ մը յետոյ պարտութեան մասնեց Աւստրիական ուժեր եւ զանոնք հալածելով խուժեց Լէմպէրկ քաղաքին վրայ եւ գրաւեց զայն յաջորդ օրն իսկ: Ռուս ընդհանուր հրամանատարը խիստ կարեւոր կը նկատէ այս յաղթանակը, քանի որ Լէմպէրկ Կալիցիոյ ամէնէն կարեւոր կեդրոնն է թէ՛ քաղաքական եւ թէ՛ զինուորական տեսակէտով: Եթէ իրաւ է այն լուրը թէ Աւստրիացիք օդնութիւն ինդրած են Գերմաններէն, կրնայ եղրակացուիլ թէ Աւստրիացիք իրենք ալ շատ մեծ կարեւորութիւն կու տան Լէմպէրկի անկման, հակառակ անոր որ Վիէննայի հեռագրական գործակալութիւնները կը ջանան փոքրկացնել գործին նշանակութիւնը:

Պայքարը պիտի երկարի

Կացութեան մասին մեր գիտցածները ցոյց կու տան թէ ամենայն հաւանականութեամբ երկար պիտի տեւէ աշխարհաւեր այս պայքարը: Ոչ Ֆրանսա յաջողեցաւ ետ մղել Գերման բանակը Պելճիոյէն եւ ոչ Գերմանիա յաջողեցաւ արագ եւ ջախջախիչ հարուածով մը ընկճել Ֆրանսական բանակը: Գերմանիոյ պայքարը Ֆրանսայի դէմ այսքան երկարելէ յետոյ յայտնի է թէ նոյն երկրին պայքարը Ռուսիոյ եւ Անգլիոյ դէմ իրաց բերմունքովն իսկ շատ աւելի երկար պիտի ըլլայ: Գերման բանակ մը կրնայ

հա մղել Ռուսերը իր երկրէն, բայց ասով Ռուսիոյ յաղթած պիտի չըլլայ, եւ դժուար է նախատեսել թէ ի՞նչ պարագայի մէջ Յարը պարտութիւն պիտի խոստովանի եւ յօժարի հաշտութիւն կնքել անպատաս պայմաններով։ Նոյնպէս Անգղիա կրնայ ծովի ճամբաները գոցելով անօթի թողուլ իր թշնամին եւ ստիպել զայն որ տեղի տայ, բայց այդ տեսակ գործողութիւն մը երկար եւ տաժանելի պիտի ըլլայ նոյն իսկ աշխարհի ամենամեծ նաւատորմին համար։ Ամէն պարագայի մէջ, նշաններ կան թէ երկար պիտի տեւէ ներկայ պայքարը։ Ոյժերը գրեթէ հաւասարապէս բաժնուած են. ոչ մին եւ ոչ միւսը բաւական է շուտով եւ վերջնականապէս ընկճելու հակառակորդը։

Պատերազմիկներու դարձը

Եւ այս հսկայ ոյժերը այս ահաւոր եւ երկար պայքարէն պիտի ելլեն պարտասած եւ կոտորակուած. պարտեալ եւ յաղթական տուն պիտի դառնան հաւասարապէս ընկճուած։ Ահա թէ ի՞նչ է պատերազմը։

Գարձեալ իշխանի

Մեր հին բարեկամը, իշխան Վիտ, կը հեռանայ Ալպանիայէ, թերեւս առողջական պատճառներով, առժամեայ կերպով։ Ապստամբները արդէն իսկ Տուրացցո մտած են։ Այսպէս կը փակուի այս գլուխն ալ Ալպանիոյ Պատմութեան։ Երբ իշխանը Ալպանիա կ'երթար, ըսինք թէ այն ճամբան որ Փոցտամէ Տուրացցոյ կը տանի՝ կրնայ տանիլ նաեւ Տուրացցոյէ Փոցտամ։ Աւագ սակայն, իշխան Վիտ այս անգամ դոց կը գտնէ Փոցտամի ճամբան։ Դռներ կան որ դէպ ի դուրս կը բացուին, բայց չեն բացուիր դէպ ի ներս։ Խնդիր է թէ իշխան Վիտ այս միջոցին Գերման է թէ Ամասուտ։ Ի՞նչ ալ ըլլայ սակայն, երկուստարդ Վեհապետը իշխանութիւն մը կորսնցուց բայց չահեցաւ մեր եւ մեր ընթերցողներուն համակրութիւնը։ Ինքզինքն իսկ կը միտնէր յիշելով թէ դիպուածով զբառուած գահեր արկածով կը կորսուին։

Հով ու մորիկ

Անկեղծօրէն կը ցաւինք Ալպանիոյ այս խառնաշփոթ վիճակը տեսնելով, Ալպանական խնդիրը սկիզբէն ի վեր ողբալի կատակերգութիւն մը եղաւ։ Երկիրը անկախ հռչակուեցաւ

ոչ թէ Ալպանացի ժողովուրդին բարիք մը ընելու նպատակով, այլ պարզապէս գոհացում տալու համար Աւստրիոյ, որ այդ կերպով կ'ուզէր կարել Սերպիոյ ճամբան դէպ ի բաց ծով։ Ի տարիա եւ Աւստրիա աւերելոյթս դործակից այս խնդրոյն մէջ՝ ներքուստ ռեսերվո նախան. ձորգներ էին։ Ալպանիոյ ստեղծումը ստիպեց Սերպիան որ Արեւմուտքէն դէպ Արեւելք դարձնէ իր ուշադրութիւնը, եւ այս առաջնորդեց Պալքանեան երկրորդ պատերազմին։ Պալքանի դաշնագիրը փոխանակ բանաւոր հիմք գտնելու մնայուն հաշտութեան՝ աւելի կնճուտեց Պալքանեան խնդիրը եւ իր կարգին պատճառ եղաւ Սէրայէվոյի դէպքին, Սերպեաւստըրիական կռիւին եւ համաշխարհային պատերազմին։ Անոնք որ ուզեցին կեղծիքներու շարքով մը շահեր ապահովել՝ ինքզինքնին կը գտնեն արեւնալից իրականութեան մը առջեւ որ կը սպառնայ մեծամեծ վնասներ յառաջ բերել։ Իրաւունքը ուրեմն դարձեալ անոնցն է որ նկատի կ'առնեն բարոյական ազդակներ։ Այնքան սուտերէ ետքը պատուհաս մը անխուսափելի էր։ Հինաւուրց առակ մը կ'ըսէ. «Հով ցանողը մորիկ պիտի հնձէ»։

ՓՈՐՁԻ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐ

Մեր դպրոցներու եւ գոլէճներու աշակերտներուն մէջ ընդհանուր սովորութիւն մը կայ քննութիւններէ եւ մանաւանդ վերջին քննութիւններէ վախճալու։ Աշակերտը դպրոցական շրջանին մէջ իր ժամանակը վատնած կրնայ ըլլալ խաղով կամ ծուլութեամբ, յառաջիկայ քննութեան խորհուրդը միտքէ հանելով սա պատճառանքով թէ դեռ չատ պատեհութիւններ պիտի ունենայ ուսմանելու։ Կամ կրնայ օրէ օր քիչ մը ուշադրութիւն տուած ըլլալ իր դասերուն՝ առանց սակայն իրապէս ամբողջովին սորվելու զանոնք։ Ուսանողներու մէջ ընդհանուր սովորութիւն մ'է անկանոն կերպով աշխատիլ, այսինքն մերթ հաւատարմօրէն եւ եռանդով ուսմանիլ եւ մերթ անհոգ ըլլալ ու ծուլանալ։ Տարին ի բուն լրջօրէն աշխատողներն իսկ քիչ չատ կը մտատանջուին թէ մի գուցէ յիշողութեան վրէպով մը, հարցումներու դժուարութենէն, պատասխանի յատկաց-

ուած ժամանակին կարճութենէն կամ ուրիշ պատճառով մը չյաջողին թերեւս, թէեւ լաւ պատրաստուած են :

Ուսուցիչներ կան որ կ'ուզեն բոլորովին վերցնել քննութիւնները, բայց այս տեսութիւնը ընդհանուր հաւանութեան չէ արժանացած : Տեսակ մը փորձեր անհրաժեշտ են թէ՛ ուսուցչին եւ թէ՛ ուսանողին ըմբռնել տալու համար թէ ո՞րքան յաջող կ'ընթանայ իրենց գործը : Ուշադիր ուսուցիչ մը կրնայ սովորաբար դերթէ կատարեալ ճշտութեամբ ըսել թէ իր աշակերտներէն իւրաքանչիւրը ի՞նչ գիրք ունի՝ առանց քննելու : Ան կը դիտէ իր աշակերտներուն ամէնօրեայ գործը, կը նշանակէ անոնց յառաջդիմութիւնը, աշխատութեան մեթոտները, ոգին, ժրջանութիւնը, գաղափարականները, գիտէ թէ ի՞նչ ծրագրած են ընել երբ իրենց ուսանողական օրերն աւարտին, եւ եթէ ասոր կցէ սիրոյ եւ համակրանքի խորաթափանց զննողութիւնը, քննութիւնները շատ քիչ ծանօթութիւն կրնան տալ իրեն զոր արդէն իսկ ստացած չլլայ : Դպրոցական այս փորձերուն գլխաւոր օգուտները բուն իսկ աշակերտներուն կը վերաբերին : Անոնք աւելի ժրջութեամբ եւ ուշիմութեամբ ուսանելու խթան մը կը հայթայթեն եւ ուսանողը իր վիճակին ու վիճակացոյցին հետ դէմ առ դէմ բերելու շատ կարեւոր միջոց մը կ'ընծայեն : Շատ դիւրին է մեր վրայ լաւագոյն համարում մը ունենալ, որու արժանի չինք : Իրօք մարդկային բնութեան այս կողմը շատ նիւթ հայթայթած է չնականին ու երգիծաբանին : Հպարտ մարդն ինքզինք խոնարհ կը համարի, երկշտը հերոսի պէս կը բարբառի, յիմարը իմաստութեան անապին յաւակնութիւններ կ'ընէ : Սակայն քննութիւնը, փորձի ժամը, երեւան կը հանէ բուն իրողութիւնները, եւ աշակերտը կամ հրապարակի մարդը կ'ստիպուի ինքզինք տեսնել, ինչպէս է իսկապէս : Այս ինքնաճանաչութիւնը անհրաժեշտ պայման է ամէն յաջող յառաջդիմութեան եւ կոչուած է այդ յառաջդիմութեան օգնել ցոյց տալով թէ ի՞նչ ուղղութեամբ ամէնէն աւելի անհրաժեշտ է այն :

Արդ կեանքն ալ դպրոց մ'է, ուր փորձի ժամը պիտի գան անչուշտ ամէնուր : Ուսուցիչ մը ունինք որ մեր վրայ կը հսկէ իմաստուն ու սիրալիլ խնամքով, մեր ընթացքը կ'ուր-

ուագծէ մեզի համար մինչեւ վերջը, եւ պատրաստ է իմաստնաբար կատարելի ամէն բան ընել, որպէս զի կարենանք յաջողապէս անցնիլ այս մեծ դպրոցէն : Այս ուսուցչին յատկութիւններէն մին սա է որ իր աշակերտներուն կարողութիւնները կը հասկնայ որպէս ոչ մէկ մարդկային ուսուցիչ կարող է երբեք հասկնալ եւ իւրաքանչիւրիս համար անհատապէս ունի ծրագիր մը, որմէ լաւագոյնը Ամենագէտն իսկ կարող չէ պատրաստել :

Սակայն ինչ որ հոս կ'ուզենք շեշտել՝ սա է թէ այդ ծրագրին մէջ ընդարձակ տեղ կը թողուի այնպիսի փորձառութիւններու, որոնք սահմանուած են մեզի յայտնել այն յառաջդիմութիւնը զոր կ'ընենք մեր կեանքի ուսումնական մէջ : Եթէ անյաջող ըլլանք մենք, այդ փորձառութիւններն ի հարկէ ցաւագին ու վհատեցուցիչ պիտի ըլլան : Շատ աւելի հաճելի պիտի ըլլար մեր ժամանակը վառնել՝ յետոյ մոլեկան ճիգերով ամէն ինչ ուղղելու պարապ յուսով քան յանկարծակի մեր կեանքի ընթացքին մէջ կրկին կրկին կանչուիլ եւ մեր անաւոր սխալին ճշմարիտ բնութիւնը տեսնել բռնադատուիլ : Սակայն արդարեւ շատ անազնիւ ուսուցիչ մը միայն պիտի թերանար մերթ ընդ մերթ իր աշակերտներուն զգացնել թէ պարտին լուրջ ուշադրութիւն ընծայել իրենց առօրեայ գործին, եթէ կ'սպասեն որ յաջողին ի վերջոյ, եւ մեր ուսուցիչը անազնիւ չէ :

Բայց երբ կը յառաջդիմէ մէկը Քրիստոնէական նկարագրի ամէն շնորհներով եւ առաքինութիւններով զարդանալով, փորձի այս ժամանակները իրենց խոնարհեցուցիչ ազդեցութեամբ հանգերձ շատ խրախուսիչ ու հրահանգիչ կ'ըլլան եւ կարելի է անոնց համար անկեղծ շնորհակալութիւն մատուցանել Աստուծոյ :

Ներկայս շատ նկատումներով ամէնէն խիտ փորձն է որու երբեք ենթարկուած են մեր ժամանակակիցները : Պէտք է գործածել զայն իրրեւանաւոր պատենութիւն մը ստուգելու թէ իբրեւ Քրիստոնէական ի՞նչ վիճակի մէջ կը գտնուինք : Ո՞րքան ամուր է մեր հաւատքը, Ո՞րքան ընդարձակ են մեր սէրն ու համակրանքը, ի՞նչ յառաջդիմութիւն ըրած ենք աղօթքի մէջ : Ո՞րքան զերծ եղած ենք աշխարհային երկիւղներէ եւ փառասիրութիւններէ : Այս աշխարհի համար միայն ապրած ենք թէ հանդերձեալին

քին, ընթացքին մէջ: Անոր ներկայութիւն, միջամտութիւն, ներդրածութիւն ու առաջնորդութիւնը փորձառաքար ու որոշակի կը վայելէ, կը զգայ Բրիտանական իր կեանքի դիպուածոց մէջ: «Տէրը իր աթոռը երկինքի մէջ հաստատեց ու անոր թագաւորութիւնը ամէնուն վրայ կը տիրէ»: Սաղ. ԺԳ. 19: «Մարդուն սիրտը իր ճամբան կը հնարէ, բայց անոր քայլերը Տէրը կ'ուղղէ»: Առակ. ԺԶ. 9: «Նայեցէք երկինքի թռչուններուն որ ո՛չ կը սերմանեն և ո՛չ կը հնձեն... ու ձեր երկնաւոր Հայրը կը կերակրէ զանոնք...»: Մատթ. Զ. 26: «Ո՛րք երթամ քու Հոգիեդ, և քու երեսեդ ո՛ւր փախչիմ...»: Սաղ. ԺԼԹ.: Եւ ի մէջ անթիւ համարներու մեր բնաբանը պատկերաւոր հզօր վկայութիւն մըն է այս մասին. «Ինքն է երկրիս չրջանին վրայ նստողը ու անոր բնակիչները մարախներու պէս են»:

Ի հնումն մարդիկ զաշխարհ կ'ըմբռնէին ոչ իբր ձոյլ գունդ մը այլ իբր տափարակ, բոլորակ սկաւառակ մը ծովերով շրջապատեալ. և իբր այն ահա մարգարէն այդ բոլորակին, չրջանին կեդրոնը կը բերէ կը դնէ զԱստուած իբրեւ կառավար. — գեղեցիկ պատկեր մը Աստուծոյ յամենայնի ներկայութեան գաղափարին: Բոլորակի մը մէջ ինչպէս իւրաքանչիւր մաս, իւրաքանչիւր կէտ յարաբերութիւն, կապ ունի հասարակաց կեդրոնին հետ, նոյնպէս տիեզերաց մէջ իւրաքանչիւր մաս, իւրաքանչիւր առարկայ, անձ, իր, ամենեւեքն առնչութիւն կապ ունին ամենեցուն կեդրոնը բազմոզ ՄԵՄ ԱՆՁԻՆ, ԱՍՏՈՒԾՈՅ հետ: Աստուած ոչ թէ անդրկայ այլ ներկայ, ներքնակ է աշխարհի մէջ, ամէն չրջանի ու չրջանակներու մէջ. առարկաներու, օրէնքներու գործողութիւններու մէջ իբր ազդող, ներգործող և իր բարի նպատակի ու վախճաններու հասցնելու համար վարող զօրութիւն: Նեովիայ է իւրաքանչիւր ծաղկի, բոյսի մէջ. իւրաքանչիւր ցօղի կաթիլի, լուսոյ իւրաքանչիւր շառաւիղի մէջ. հովերուն ու ծովերուն մէջ. ամպերուն, ձիւնին, կարկուտին մէջ. իբր ամէնուն նախախնամողը, ղեկավարը ու կառավարը նստած է Անթուրեան չրջանին կեդրոնը: Յօդ. ԼԸ., Սաղ. ԺԴ., ԺԽԶ. 8—10, ԺԽԵ. 8—9, 16—19:

Ներկայ է Նա բարոյական պատասխանատու արարածոց կեանքին, ու անոնց կեանքի գործառ-

նութեանց, դիպուածոց թելին, շարքին մէջ իբր շարժող և կառավարող զօրութիւն ու անձ: Ներկայ է երկիրներու, ազգերու մէջ պատահող դիպուածոց, իրաց ընթացքին մէջ, դէպքերու, պատահարներու մէջ իբր գործօն կառավարող, ու ամէնը իր նպատակին վարող խելք, իմաստութիւն ու կարողութիւն: Արդարեւ ազգերու վրայ թագաւորներ կը տիրեն, բայց իսկապէս տիրողը, անոնց ամէնուն վրայ տիրողը, Տէ՛րն է, որուն ափին մէջ «Ղուրի վտակներու պէս են թագաւորաց սրտերը» և «ահա ազգերը գոյլէն կաթած կաթիլներու պէս են, ու կշիռքի մէջի մանր փոշիի պէս կը սեպուին. ամէն ազգերը անոր առջեւ ոչինչի պէս ու ոչինչէն պակաս և ունայնութիւն կը սեպուին»: Տեա և Ես. Ժ. 5—7: Աստուած նստած է պատմութեան չրջանին կեդրոնը, ազգերու ճակատագրի, ժողովուրդներու պատմութեան մէջ: Անցելոյն մէջ տեղի ունեցած, այժմ պատահած և յետ այսու պատահելու բոլոր գործոց փոքր ու մեծ դիպուածոց ամէնուն մէջ մաս, մաս, բաժին, լուր, գործօն դեր ունեցած է և ունի Աստուած: Ինքն է երկրիս չրջանին վրայ նստողը, ու անոր բնակիչները մարախներու պէս են: Ինքն է երկինքը վարագուրի պէս տարածողը, ու նրա տելու համար զանիկա վրանի պէս կանգնողը: Ինքն է իշխանները բնաջինջ ընողը, ու երկրիս դատաւորները ոչնչացնողը. անոնք դեռ չտրուած, չցանուած, և անոնց բունը հողի մէջ չարմատացած անիկա անոնց վրայ կը փչէ ու անոնք կը չորնան, և փոթորիկը զանոնք մղեղի պէս կը տանի:

Ինչե՞ն գիտենք թե այսպէս ե:

ա. Խնդրոյն բնութենէն, բանականութենէ գիտենք զայն: Քանի որ արարչագործող Աստուած մը կայ, պէտք է որ արարածոց գոյութեան մասին ծրագիր մ'ալ ունենայ. հետեւաբար և պէտք է հսկող կառավարող ըլլայ՝ այդ բարձրագոյն նպատակը իրականացնելու անոնցմով ու անոնց մէջ:

բ. Բնութեան մէջ իր գործքերէն կը մականենք: Ան որ՝ ենթական առարկային առնչութեան դեռ չեկած, մանկան մէջ աչք, քթին մէջ հոտառութեան ջիղեր կը հաստատէ, թրուչնոց ձագուկներուն ուսերուն վրայ թեւեր կը բուսցնէ, այժմէն կը կանխապատրաստէ վերջէն իրենց ապրելու գործելու աշխարհին յարմար-

ցնելով զանոնք, — որուն կ'ըսենք նախախնամութիւն — հանգիստօրէն բոլոր արարածոց կեանքերէն, դորձքերէն եւս նպատակ մը ունի անշուշտ, և զանոնք վարելու մէջ վախճան մը:

գ. Անհատներու կեանքի պատահարներէն կը հասկնանք: Աստուծոյ մատը, միջամտութիւնը կը տեսնենք շատ մը մարդոց կենսագրականին մէջ: Կը տեսնենք Աստուծոյ ի՛նչպէս կառավարեր է բոլոր իրաց ու զիպաց ընթացքը Աբրահամու, Յովսէփայ, Մովսէսի, Դաւիթի, Էսայն կեանքերու մէջ: Մովսէսի՝ մանկութեան ատեն Նեղոսի շամբուտի մէջ ձգուելուն վրայ կը դառնայ անոր և Իսրայէլի պատմութեան շրջանը: Աստուծոյ մէկ զիշեր քունը փախչելով յիշատակարան կարգալուծն մէջ կ'որոշուի ամբողջ ազգի մը ճակատագիրը: Սթորս և Կորտոն Հոլ ուսանողներ էին Լիտուիայի Աստուածաբանական Ճեմարանին մէջ: Իրենց վերջին տարին չաբաթօր մը Հոլ հրաւիրուած էր այսինչ քաղաք քարոզելու ուր, եթէ հաւանէր, պիտի որոշուէր իր ապագայ քարոզչական կոչումը հոն: Սակայն այդ օր փայտ կոտրած ատեն իր գլխարկին կացինին սակ իյնալն ու ջախջախուիլը, եւ ուրիշ մը գնելու անկարող ըլլալով ետ կենալը եւ իր տեղը իր ընկերին, Սթորսի, հոն երթալ քարոզելը՝ վճռեց երկուքին ալ ապագայ պաշտօնավարութեան դաշտը: Սթորս ցմահ այդ եկեղեցւոյն արդիւնաւոր մէկ հովիւը եղաւ. իսկ Կորտոն Հոլ Պորտի առաջին միսիոնարն եղաւ ի Հնդկաստան. եւ այս ամէնը յարդէ գլխարկի մը կացինին տակ իյնալու աննշան մէկ զիպուածով յեղաշրջուած կամ կառավարուած:

եթէ Աստուծոյ ոմանց կեանքերու մէջ այսպէս գործեր է, ամէնուն կեանքին մէջ ալ կը գործէ: Անհատներու կեանքի շրջանին կեդրոնը նստած է Ան ու կը վարէ. եւ եթէ անհատի մը, ո՛րքան աւելի ազգի մը եւ ազգաց, երկիրներու ճակատագրին, ու աշխարհի շրջանին կեդրոնը բազմած է:

դ. Անցեալ դարերու տարեգրութենէ, ու պատմութեան էջերէն գիտենք:

Դիտենք Հրէից սրբազան պատմութենէն: Աստուծոյ նպատակ մը ունէր Իսրայէլի 400ամեայ ստրկական կեանքէն, անոնց 40ամեայ անապատի չուէն, Դատաւորաց, Թագաւորաց շրջաններէն, 70ամեայ Բաբելոնական գերութենէն, գիտէր ի՛նչ կ'ուզէր ըսել ու ընել, և իրերը

ի՛նչպէս կը վարէր դէպ իր մտադրած վախճանը:

Դիտենք արտաքին անցեալ պատմութեան էջերէն: Աստուծոյ ինչպէս որ նպատակ ունէր ու կը կրթէր Հրէից ազգը՝ կրօնքի ուսուցիչ ընելու զայն ազգերու, նոյնքան նպատակ մը ունէր զոր կը վարէր Յունաց ազգի համար՝ ազատ մտածողութեան, իմաստասիրութեան վարպետ ընելու զայն: Հսովմայեցւոց՝ աշխարհի օրէնսդրութեան, աշխարհի ի մի ձուլելով Իր Թագաւորութեան ծաւալման նպատակու ճամբայ հարթելու համար: Նպատակ ունէր ու կը վարէր իրաց ընթացքը հին մեծ պետական ազգերու, որոնք Դանիէլի մարգարէութեան գրքին մէջ կ'երևին յաջորդաբար իրր ծովէ ելլող անհեթեթ ահեղ զաղաններ: Ժամանակնիս չներեր որ անցողակի ընդհանուր տեսութիւն մը ընէինք ազգերու պատմութեանց մասին, ասիկա պատմութեան փիլիսոփայութեան գործն է: Եթէ Աստուծոյ կարգ մը ազգերու, ուրեմն եւ ամէն ազգերու ու մեր ազգի պատմութեան մէջ ալ մատ, դեր, նպատակ ունեցած է. եւ ինչպէս անցելոյն, նոյնպէս եւ կը հաւատանք թէ ներկային մանուածոյ զիպաց մէջ նպատակներ ունի եւ ըստ այնմ կը վարէ իրերը եւ եղելութիւնները. նպատակներ՝ որ թերեւս արդի ժամանակներու համար են, նպատակներ, որ մօտաւոր ապագայի վերաբերութիւն ունին, եւ նպատակներ՝ որ հեռաւոր ապագաներու կը նային: Այո, Աստուծոյ ի՛նչն է որ կը նստի երկրի պատմութեան, իրաց ընթացքի եղելութեանց, շրջանին մէջտեղը ու կեդրոնը. եւ փոքր ու մեծ, արդէն եղած, այժմ ներկայ եւ ապագայ լինելութեանց ամէնը կը վարէ, ամէնը կը տանի ի մի բարձրագոյն, անհասանելի, թաքուն, իմաստուն, վեհ ու վսեմ նպատակ, մարդիկ այս տեսութիւնը ընդունին կամ ոչ:

ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՕԾՈՒՄԸ ԹԱՂՄԱՆ ՇԱՄԱՐ

(Կիրակնօրեայ Դպրոցի Դաս, Հոկ. 4)

Մարտի. Ի. Ե. 1-11

Յայտնի է թէ 3-9 համարներուն մէջ պատմուած դէպքը 1-2 եւ 10-11 համարներով յիշուածէն առաջ տեղի ունեցաւ: Դասին այս երկու մասերը ժամանակագրական կարգով անհելով կրնանք ըսել թէ ստոյգ տեղեկութիւն

մը չունինք թէ ո՛վ էր բորոտ Սիմոն : Շատ հաւանական է սակայն որ Յիսուս ժամանակ մը բուժած էր զայն իր բորոտութենէն , թէպէտ մարդուն անունը անփոփոխ մնաց : Սիմոն հասարակ անուն էր , ուստի եւ ուրիշ անուն մը հարկ էր զայն որոշեալ ընելու համար :

Ղազարոսի Մարիամ քրոջ նկատմամբ ընդհանուր գաղափար մը կայ հիմա թէ ան ու Մարիամ Մագդաղենացի միեւնոյն անձն էին : Յուդայի եւ լոյոր ընկերագիրներուն դատումով Մարիամը ընծան սոսկ վաճառու էր : Սակայն Յիսուսի շատ ընդունելի եղաւ եւ բերկրութիւն պատճառեց անոր սրտին : Յիսուսի համար դեղեցիկ գործ էր այն եւ ինք աւելի մեծ նշանակութիւն ընծայեց անոր քան զոր Մարիամ նպատակած էր : Ան կարգադրած էր զայն իրեւ արտայայտութիւն մը իր երախտագէտ սիրոյն : Սակայն Յիսուս խաչն ունէր աչքի առջեւ ու թուեցաւ իրեն թէ անոր փափուկ ձեռքերը սիրոյ վերջին պաշտօնը կատարեցին՝ իր մարմինն օծելով գերեզմանին համար , « ինչպէս Հրեաները սովորութիւն ունին թաղելու : » « Թող տուէք ատոր , » ըսաւ զրպարտող աշակերտներուն , « Թաղման օրուան համար այդ արարողութիւնը կատարել : » Եւ մեծ խոստում մը ըրաւ . « Ծշմարիտ կ'ըսեմ ձեզի , թէ բոլոր աշխարհի մէջ , ուր այս Աւետարանը քարոզուի , ատոր ըրածն ալ պիտի խօսուի՝ իրեն յիշատակ ըլլալու համար : » Փառաւորապէս վարձատրուեցաւ Մարիամ : Յիսուսի խոստումը կատարուած է : « Անոր արարքին յիշատակը չմոռցուեցաւ , » ըսաւ Ոսկերբան դարեր առաջ , « այլ Պարսիկներ , Հնդկներ , Սկիւթացիներ , Թրակցիներ , Սաւրոմատիացիներ , Մաւրիտանացիներ եւ Բրիտանիան կղզիներու բնակիչներ բարձրաձայն կը հռչակեն ինչ որ Հրէաստանի մէջ գաղտնագողի կատարուեցաւ կնոջ մը կողմէ որ բոզ եղած էր : » Եթէ Ոսկերբան այսօր գրէր իր ցանկը , « քան աւելի երկար պիտի ըլլար այն :

Տօնին ատեն զՅիսուս չձերբակալելու որոշումը մեծ գովամակութեամբ տուին հարկաւ քահանայապետներն ու գալիքները : Տեսան սակայն թէ իրենց ուրիշ բան կարելի չէր ամբօխին քով Յիսուսի սիրելի ըլլալուն պատճառով : Մեծ եղաւ իրենց ուրախութիւնը , երբ մէկը ներկայացաւ քահանայապետներուն գոռը եւ ունիւղրութիւն մը խնդրելով խոստացաւ իրենց

մասնել զՅիսուս , եթէ արժանաւոր վարձք մը տան իրեն : Անմիջապէս ընդունեցան անոր առաջարկը եւ հոն իսկ տուին երեսուն կտոր արծաթ , գերիի մը զինը : Յուդա Յիսուսի յարած էր Մեսիական թագաւորութեան մէջ մեծ վարձք ընդունելու յուսով : Երբ զգաց թէ ան դէպ ի թագ չէր դիմեր , այլ դէպ ի խաչ , խորհեցաւ թէ իրեն համար ամէնէն իմաստուն ընթացքը պիտի ըլլար ըստ կարի օգտուիլ յոռի վիճակէն : Կարելի է նաեւ որ ուղեց վրէժ լուծել Վարդապետէն , որ զայն խաբած էր , ինչպէս կը կարծէր ինք : Իր ձեռնարկը թէ՛ շահ , թէ՛ վրէժ կը խոստանար :

Այսպէս , մինչ Յիսուս Բեթանիոյ մէջ հանգիստ կ'ընէր իր երկրաւոր կենաց վերջին չորեքշաբթի օրը , թշնամիներ եւ իր սուտ աշակերտը պատրաստութիւններ տեսան խաչելութեան ողբերգութեան համար :

ՍՐԲԱԶԱՆ ԲԱՆԱՍԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Յովհան Երզնկացիէն՝ Մեծին Ներսէսի յիշատակին համար երգուած շարական

Հայ Եկեղեցւոյ շարակնոցի անուշաթոյր բուրաստանէն ծաղկաքաղ մը ահա , Պարթեւադարմ Ս . Ներսէսի յիշատակին ձօնուած , որ կը ցոլացնէ « Ս . Լուսաւորչին լուսոյ պտուղ » շառաւիղին՝ հայրենասէր կեանքին լուսաւոր գիծերը : Շարականը կ'սկսի « Որ զլոյս անձառ » անունով , որուն շարակարգութենէն քաղուածաբար կ'առնենք քանի մը տուներ՝ կցելով անոնց պատմական ամփոփ ծանօթութիւններ : Պէտք է խոստովանիլ որ , Ներսէսի նուիրուած շարականին ամբողջութեան մէջ , բանաստեղծութիւն ու երաժշտութիւն , բուն արտայայտուած են կրօնական-ազգային ներշնչումով վերացած :

Կանոն Սրբոյն Ներսէսի . —

ա. Որ ըզլոյս աննառ շնորհաց ասուածալին քո գիտութեանդ ծագեցեր յաշխարհ Հայաստանայց . գրքաւ Հայր Երկնաւոր , գրքա ի մեղուցեալս :

բ. Որ ընտրեցեր յորովայնէ զմաքեալն հոգւով Սուրբն Ներսէս, ժառանգել ըզլինակ հայրենի, հովուել արդարութեամբ եւ իրաւամբ:

գ. Որ ի վերայ պատուիրանաց Քաղաւորին Երկնաւորի ըզբաժակ մահու ընկալաւ ի քաղաւորէն, եւ փոխեցաւ ի յերկինս ի լուսեղէն յաւազասն:

դ. Եկայք, մանկունք Սուրբ Եկեղեցւոյ. զարդարեալք ի շնորհաց Հոգւոյն, զՀոգին համարիք բարեբանեցիք. բարձր արարեք լոյս յաւիտեան:

ե. Այսօր մեծապէս փառօք ցընծայ քաղաւորական գաւազանն ընդ հաճութեան սիրոյ Սուրբ Հայրապետին. քանզի եհաս ի յ'օգնութիւն օրինադրողն քաղաւորաց, մարտակից զինուորական դասուն:

Հայ Եկեղեցիէն ու ազգէն հաւատարապէս սիրուած ու յարգուած Ներսէսը, Ս. Լուսաւորչի սերունդին հինգերորդ ծնունդն ըլլալով, որդին է Աթանազիոսէի եւ Բամբիլի, պղտիկուց Կեսարիա տարուած ուր եւ սնած ու դաստիարակուած եւ ամուսնացած է Վարդան Մամիկոնեանի Սանդուխտ աղջկան հետ, որմէ ունեցած է Սահակ անուն զաւակ մը, (ապագայ կաթողիկոսութեան սահմանուած): Ներսէս, վաղահասօրէն կորսնցնելով իր կիներ, կը դառնայ Հայաստան ուր եւ Արշակ Բ. թագաւորին սեւեկապետ կը կարգուի: Շատ չանցած, հակառակ իր բուն ընդդիմութեան, Հայրապետ կ'ընտրուի եւ ձերուսնադարձ Փաւստոս եպիսկոպոսէն սարկաւազ ձեռնադրուելէ ետեւ, Կեսարիոյ Եւսեբիոս եպիսկոպոսէն ալ Հայրապետ կ'օծուի: Իր պաշտօնավարութեան երկրորդ տարին նոր Հայրապետը, Աշտիշատի մէջ Եկեղեց. Ժողով գումարելով, Հայաստանը նոր կանոններով բարեկարգելու պարտադրող միջոցներ կը թելադրէ եւ տրուած որոշումներուն համաձայն կ'սկսի դրախտի վերածել երկիրը, որ այդ թուականներուն (350—60) բարեբազմաբար քաղաքականապէս խաղաղ էր: Ներսէս Հայրապետ նախ կը հաստատէ աղքատանոցներ, հիւանդանոցներ, որբանոցներ, ուրիանոցներ, հիւրանոցներ. կարգելով անոնց մատակարար եւ խնամակալ տեսուչներ: Յետոյ մեռելոյթի հեթանոսական լացն ու կոծը եւ արտառոց սովորութիւնները, ինչպէս քրոջ ու եղբոր եւ մերձաւորներու ամուսնութիւնը սաստկօրէն կ'արգիլէ: Նոյն ատեն խստիւ կը պատուիրէ խորշիկ

արբեցութենէ, պունկութենէ, սպանութենէ եւ չարութենէ: Կը յանձնարարէ Հայրապետը, որ ամէն մարդ իր ընկերին լաւ վերաբերուի. մասնաւոր Աւագանին պէտք չէ որ տկարն ու ստրուկը զրկէ. եւ Ժողովուրդը նեղէ ծանր տուրքերով: Կը հաստատէ նաեւ վանքեր ու կուսաստաններ, որոնց թիւը Հայաստանի մէջ իր օրով 2,000-ի կը հասցնէ աւանդութիւնը: Յետոյ Ներսէս Հայ Եկեղեցին Բրիտանիական կարգերով կը կարգաւորէ, Ժամասացութիւնն ու Տօնական արարողութիւնները կը հանդիսաւորէ, միշտ բարձր պահելով եկեղեցական պաշտօնէութեան դիրքն ու վարկը: Այս ամէնուն հետ, Ներսէս իրրեւ անկեղծ, անկաշառ ու համարձակ եկեղեցական, յաճախ կը յանդիմանէր Հայ նախարարները, որոնք իրենց ղեղիս ու շւայլ բարքով հեթանոսական սովորութիւններու կը միտէին: Բազմավաստակ Հայրապետը յաւով կը դիտէր նաեւ Արշակի ապականած վարքն ու բարքը արքունիքին մէջ, զոր կը շարունակէր անհակառակ Հայրապետին յորդորներուն, որ այդ իսկ պատճառով վշտացած թագաւորին՝ իր տեղապահ Խազ եպիսկոպոսին կը յանձնէր գործերը ու ինքը քաշուած կ'ապրէր մեկուսի: Հայրապետին ու թագաւորին միջեւ տիրած այդ ցրտութիւնը օրէ օր աւելի կը սաստկանար Արշակին ամբարշտութեան հետեւանքով, որ ծայրաստիճանին հասած էր արդէն, երբ ան՝ վայրագութիւնը ունեցաւ իր հօրեղբորորդի Գնէլը Նաւասարդի տօնի մը հանդիսութեան միջոցին դաւաճանօրէն սպաննել տալու եւ անոր Փառանձեմ կնոջը տիրանալու, հակառակ հէզ Գնէլի սպանութենէն առաջ իրեն եղած Հայրապետական այն դիմումին, զոր աղուէսական կեղծաւորութեամբ կը մերժէր Արշակ քուն ձեւացնելով, որուն համար ալ սաստկօրէն զայրացած Հայրապետը կ'անիծէր զինքը: Արշակին օրինաւոր թագուհին Ողիմպիադայի եղբրական սպանութիւնն ալ ամէնուն ոչ նուազ զայրոյթ պատճառեց, որուն հեղինակն էր այս անգամ Փառանձեմ, որ զլսաւոր տիկնութիւնը ստանալու համար պալատական երէցի մը, Մրջնիկ չքահանայի, ձեռքով տրուած թունախառն հաղորդութիւնով մահացուցած էր Ողիմպիադան: Իբր թէ ասոնք բաւական չըլլային, Արշակի Հայրապետին ու նախարարներուն դէմ սնուցած ատելութենէն արբշտելով իր անունով — Արշակ-

աւան — քաղաքը հիմնեց, ուր ամէն կարգի չարագործներ ազատ մուտք կը գործէին: Արշակին այս «լրումն չարեաց» ձախաւեր ձեռնարկը աւելի կը զայրացնէր նախարարներուն հետ եկեղեց. դասը, ինչպէս նաեւ Ներսէսը, որոնք սակայն չարագործ թաղաւորին արարքներով տկարացած Հայաստանը Պարսից Շապուհին յարձակումներէն փրկելու և զինքը անոր ձիրանէն խալըսելու անձնուէր ջանքերուն մէջ չի դեղեկեցան երբեք: Բայց Շապուհ անողորմաբար խուժեց Հայաստան և բռնելով Արշակը կուրացուց զանի եւ բանտարկեց, ինչպէս նաեւ Փառանձեմ թագուհին անարգ մահով պատժեց: Անկէ ետք Ներսէսի միջամտութիւնով Յունաց կողմէ Պապ իր հօր գահը կը ժառանգէր. սա ալ հօրը պէս քիչ ատենէն կը ձանձրանար Հայրապետին փորձառական խորհուրդներէն եւ կը մերժէր անոր միջամտութիւնը: Պատմիչները կը վկայեն թէ Պապ կոչուեալ տալով Հայրապետին՝ զանի թունաւորած ըլլայ: Քննական տեսութիւնով կը մերժուի այդ պատմական վարկածը, հաստատել ջանալով որ Պապ, արդէն թոյլ, մեղկ ու վարանոտ, սպանիչի խմոր ալ չունենալով, մանաւանդ անկէ քաշուելու պատճառ չունենալով ինքնին — ցորչափ չէր յարգեր զինքը — նոյնպէս պատճառ չէր կրնար ունեցած ըլլալ զանի թունաւորելու: Նոյն առաւելութիւնով Արշակ գտած էր Ներսէսի հետ, աւելի անոր իշխանական ձգտումներուն համար, որոնց չէր հանդուրժեր: Ներսէս հողիով ու մարմինով դեղեցիկ ու պերճափառ, պատկառազու Հայրապետ, իր մեծագործութիւններով իրապէս արժանի ՄԵՄ անուանին, 19 տարի կառավարեց եկեղեցին ու ժողովուրդը, եւ վախճանեցաւ հաւանօրէն 373 թուին եւ թաղուեցաւ Թիւ աւանը: Արշակէն ընտրուած հակաթոռ Չոնակ դոյութեան իրաւունք չունի Հայ Պատմութեան մէջ(*): Մեծն Ներսէս էր այն միակ Հայրապետը, որ իր խաղտեղակալ եպիսկոպոսին հետ քաջ եւ անձնուրաց հովուապետի անստգիւտ հանգամանքով վարեց ժողովուրդի հոգեւոր ու բարոյական կեանքը: Ներկայ պատմութիւնը իր սեւ էջերուն մէջ կը պարունակէ հրահանգիչ դասեր,

որքան հետեւելիք՝ նոյնքան խորշիւք: Անոր լուսաւոր գիծերը կը կազմեն Մեծն Ներսէս եւ իր գործքերը, որոնց ճառագայթումը տակաւին ներշնչող են ու շինարար, արդի Հայ եկեղեցաւկաններուն համար մասնաւորապէս, որոնք, աւա՛ղ, հեռի են ընդհանրապէս այդ ընդունակութենէն: Միւս կողմէ Արշակ եւ իր աւագանին, իբրեւ տիրապետող ուժեր, նոյնպէս դիւաւան Փառանձեմն ու Մրջնիկ հրէշային երէցը, իրենց ամբարշտութիւնով, քսութիւնով, ինչպէս նաեւ սեւ նախանձութիւնովն ու ազահութիւնով, յաւիտենական խորշանքի ու զգուանքի կեանքով սեւոտած ու մրոտած են Հայ Պատմութեան էջերը: Հուսկ բան, Մեծն Ներսէս իբրեւ բարեկարգիչը Հայ կեանքին եւ մարդասէր-հայրենասէր Հայրապետը եկեղեցւոյ, մեծապէս արժանի է Հայ ազգին երախտագիտութեան: Ուրեմն յարգաւոր մեծագործ եւ մեծանուն Հայրապետին սխրալի յիշատակին:

Աստիագար

ԱՂԱՆ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՄԱՐՄՆԱՄԱՐՁԸ ԴՊՐՈՑԻՆ ՄԷՋ

6.

ՄԱՐՄՆԱՄԱՐՁԻ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ՆՊԱՏԱԿԸ

Մ. ՄԻՆԱՍԵԱՆ

(Տեսուչ Վանայ Վարժապետանցիկն)

Մտքի ունեցած այս ամենասերտ կապակցութիւնը մարմնական առողջութեան հետ՝ կը բերէ մեզ այն եղբակացութեան թէ մտքի դաստիարակութեան առաջին անհրաժեշտ պայմանն է մարմնի առողջութիւնը, թէ իմացական զարգացման գործին հիմնապէս կը իջասեն զպրոցական բոլոր այն կարգուսարքեր եւ գործունէութիւններ որոնք աննպաստօրէն կ'ազդեն աշակերտին առողջութեանը վրայ, մասնաւորապէս իր ներքին գործարաններու ընախօտական պաշտօնէութեանցը: Առողջութեան հետ մարմնամարդի ունեցած յարաբերութեան նկատառման առթիւ հաստատուեցաւ թէ մատաղ կեանքերու առողջութեան վրայ մանաւանդ աննպաստ ազդեցութիւն մը կը գործեն ամէն տեսակ բուռն ու երկարատեւ մրցումներ: Կը հետեւի թէ իր գերագոյն նպատակին դէմ կը մեղանչէ մարմնամարդը զպրոցին մէջ, երբ դուրս կ'ելնէ ա-

(*) Ներսէսի կաթողիկոսութենէ քաշուած միջոցին Արշակ-Չոնակ անուն մէկը հակաթոռ կաթողիկոս դրաւ:

առողջութեան պայմաններու գծած շրջափակէն : Դիւ լերջ պիտի տեսնենք թէ պատանիներ ու երիտասարդներ շարունակ կը միտին առողջութեան պայմաններու գծած բազմաառաքար նեղ այս շրջանակէն դուրս ելնել ամէն անգամ որ պատեհութիւն կամ քաջալերութիւն չնորհուի իրենց : Հոս է ահա — պատանեկան կենաց դէպ ի խաղն ու մրցումը ունեցած բնազդային այս գրեթէ անդիմադրելի ձգտումին մէջ — բուն վտանգը : Դպրոցական հեղինակութիւններ բանաւոր ու բաւարար ֆիզիքական մարզանք առ թող ամէն տեսակ խաղեր ու մրցումներ եւ վարժութիւններ քաջալերելով հանդերձ՝ պէտք է ամէնէն խնամոտ ուսուցիչասիրութեանց արգելանքներուն առաջնորդութեամբ ամենախիստ քրոթով բանեցնեն մարմնամարդական բոլոր այսպիսի վարժութեանց տեղադրեալը և ուժգնութեանը վրայ : Իբրեւ ընդհանուր կանոն կրնանք ըսել թէ տարիքով եւ ֆիզիքական կազմի տեսակէտով իրարմէ բաւական տարբեր տղայոց միեւնոյն մրցմանց մասնակցութիւնը միշտ վատառողջ ազդեցութիւն մը կը գործէ փոքրահասակներուն վրայ : Դարձեալ, իբրեւ ընդհանուր կանոն կրնանք ըսել թէ ամէն տեսակ մրցումներ — վազելու, թիավարելու, ցատկելու, լողալու եւայլն — չափաւոր սահմաններու մէջ ու չափաւոր տեւողութեամբ կատարուելով հանդերձ՝ իրենց առողջանպաստ հանգամանքներու տեսակէտով վար կը մնան խմբական խաղերէ : Իսկ խմբական մրցախաղերու մէջ ալ ֆրիթերի նման նուազ բուռն խաղեր աւելի մեծարժէք են այս տեսակէտով քան ֆուտպոլի նման բուռն խաղեր :

Հոգիի ու մարմնի յարաբերութեանց մասին միջնադարեան մտածողութեան ու արդի դիտական հետախուզութեանց կազմած տեսութիւններ իրարու արմատապէս հակառակ ըլլալ կը թուին հարեւանցի դիտողի մը համար : Անոնք կը միանան, սակայն, բովանդակիչ մեծագոյն ճշմարտութեան մը մէջ :

Արդի հոգեբանութիւնն ալ՝ մարդկային կենաց մէջ մարմնի ու հոգիի անխզելի դուզման թացութիւնը ընդունելով հանդերձ՝ համոզուած է թէ նախնական բնազդային ոյժերն են որ կը տիրեն մարդու մէջ, թէ անասնական անցեալէն ժառանգուած մարմնական այս ախորժակներու ընծայած վայելքներ չափ աւելի անդի-

մադրելիօրէն կը գրաւեն մարդուս բովանդակ միտքն ու սիրտը քան քաղաքակիրթ կենաց ընծայած իմացական ու բարոյական բարձրագոյն վայելքներ, թէ աշխարհ եկող մարդկային ամէն անհատ կորովի եւ անգուլ ջանքերու, մարմնական ախորժակներու յարաճուն զոհարեցութեանց՝ եւ բնազդային նախնական ուժերու վրայ տարուած կամքի յաղթանակներու չնորհիւ միայն պիտի կարողանայ աստիճանաբար իրագործել իր հոգեկան բարձրագոյն կարելիութիւններն եւ տիրանալ բանաւոր ու բարոյական կենաց վերնագոյն ժառանգութեանց : Արդի հոգեբանութիւնն ալ՝ տիեզերական փորձառութեան վրայ հիմնուած միջնադարեան մտածողութեան նման՝ կ'ընդունի թէ մարդու անասնական բնութիւնը եւ անոր հաճոյքներն ու վայելքներ թշնամի են հոգեկան վերնագոյն բարիքներու տիրացման եւ թէ զանոնք ուսնաճարելով միայն կրնայ մարդ զարգանալ իմացականապէս ու բարոյապէս :

Թանկարժէք ժառանգութիւն մըն է անասուն մարդը իբրեւ ծառայ, բայց սարսափելի բռնակալ մը՝ իբրեւ տէր ու իշխան, որ կը փճացնէ ու կը սպաննէ ամէն ինչ որ կայ մարդէակին մէջ իսկապէս բարձր ու տղնիւ եւ արժէքաւոր : Արդի հոգեբանական նշանակութեան համեմատ մեկնելով, ուրեմն, միջին եւ ներկայ դարերու կրօնական գրականութեան մէջ գործածուած «մարմին» և «հոգի» բառերն՝ կը տեսնենք թէ ոչ մէկ արմատական տարբերութիւն կը գտնուի ասոնց իրարու հետ ունեցած յարաբերութեան մասին եղած միջնադարեան եւ արդի դիտական հայեցողութիւններու միջեւ : Նրկու տեսութիւններն ալ հաւասարապէս «մարմինը» կը դաւանին ըլլալ անհատական ու ազգային բոլոր կործանումներու ակն ու աղբիւրը, — «հոգի» իշխողական տիրապետութեանն ու քրոթողին տակ չբերուած մարմինը :

Միայն արդի դիտական ոգին իրաւամբ կը պնդէ թէ մտքի բարձրագոյն նպատակներուն արժանաւորապէս ծառայել կարողանալու համար՝ անհրաժեշտ է ապահովիլ անասուն մարդուն առողջ զարգացումը, մինչդեռ միջնադարեան մտածողութիւնը՝ բոլորովին առգործած մարմնական ախորժակներու անսանձ գոհացումներէն ծնունդ առնող ահաւոր չարիքներու եւ հոգեկան բիւր անդարմանելի կորուստներու

սարսաղազեցիկ խորհուրդներով՝ անտեսեց այլևս անվիճելի սա ճշմարտութիւնը թէ անասուն մարդն է վերջապէս որ պիտի ծնանի իմացական ու բարոյական եւ հոգեւոր մարդը, թէ առողջ ու ճարտարարուեստ անասուն մարդուն մէջ կը բովանդակուին բոլոր պայմանները առողջ ու կարող բանականութեան ու բարոյականութեան, եւ թէ հետեւաբար անյաջողութեան դատապարտուած են կրթական ու կրօնական բոլոր այն ջանքեր որ մտքի ազատագրում կամ հոգիի վերկուծիւն կ'ուզեն ձեռք բերել՝ «մարմինը» սպաննելով:

Դպրոցին պաշտօնն ու նպատակն է նոր սերունդը աստիճանաբար հաղորդակցութեան դնել իր քաղաքակրթութեան բարձրագոյն շահեկանութիւններուն հետ: Բայց աղան ի բնէ ոչ մէկ շահեկանութիւն կը զգայ իր քաղաքակրթական այս միջավայրին հանդէպ: Մինչև իսկ պարզ ընթերցանութեան դասը սկիզբէն ոչ մէկ շահեկանութիւն կ'արթնցնէ աշակերտին մէջ: Տղուն բնազդային բնաւորութեան մէջ չկայ գրգռւմ մը որ զինք մղէ ինքնաբերաբար գրել կարդալ սորվելու: Կամայական ուշադրութիւնն ալ, որ հիմն իսկ է իմացական ամէն զարգացումի, բնածին ոյժ մը չէ մանկան մէջ: Իսկ խորհիլը բացառիկ գործողութիւն մըն է բնական մարդուն համար, այնպէս որ այսօր իսկ մարդկութեան ստուար մեծամասնութիւնը չառ քիչ անգամ իսկապէս կը խորհի իր կենաց ամբողջ տեւողութեան ընթացքին, այն ալ արտաքին ստիպողական պարագաներու հարկադրութեան տակ: Դպրոցի գերագոյն նպատակն է մտքի այս բարձրագոյն գործունէութիւններուն վարժեցնել աղան, հետզհետէ ունակացնել զայն ընթերցանութեան, կամայական ուշադրութեան կեդրոնացումի եւ մանաւանդ խորհողութեան: Մարմնամարդական խաղեր ու մրցումներ սքանչելիօրէն կրնան ծառայել իմացական սրտը ուղղութեամբ եղած գործունէութիւններու, որովհետեւ պատանին բնազդօրէն կը դիմէ խաղին ու մրցումին, որովհետեւ մկանսական գործունէութիւններ նախնական հանգամանք մը ունին մարդկային բնութեան մէջ եւ մրցումի բնազդն ալ տիրապետող հզօրագոյն ուժերէն է հոն, որովհետեւ հոգիով աւ մարմնով խաղին կամ մրցման մէջ ընկղմած աղան՝ պարագաներու բերմամբ կը կատարէ ուշադրու-

թեան կեդրոնացումի, գիտողութեան ու դատողութեան եւ արագ կամեցողութեան այնպիսի կորովի գործեր որոնց կոտորակային մէկ մասն հազիւ ի հանդէս կը բերէ իր սովորական ուսման պահերուն:

Բայց ֆիզիքական այսպիսի գործունէութիւններու առթած մտային վիճակներ ապահովաբար չեն կրնար հասցնել աղան խորհողութեան բարձրագոյն մակարդակներու: Քաղաքակրթ կենաց իմացական բարձրագոյն արտադրութիւններն վայելել կարողանալու, նոնց պարզած խորհուրդներն ու զգացումներ ըմբռնել կարողանալու եւ խորհողի նմանօրինակ կեանք մը ապրիլ կարողանալու համար՝ այլ կերպ խորհողութեան վարժութիւն կը պահանջուի աշակերտէն: Բնութեան եւ ընկերութեան մասին աշխարհի մեծ խորհուրդներուն հետ հաղորդակցութիւն կարենալ հաստատելու համար պէտք է վարժուի ան գիտական եւ իմաստասիրական մտածելակերպերու: Գեղագիտական հրաշակերտներու մէջ պատկերացուած հոյիի ամենահզօր կիրքերու ու երեւակայութեան հիւանալի ստեղծագործումներուն երսնաւէտ փորձառութիւնը ժառանգել կարողանալու համար պէտք է երկարատեւ վարժութեամբ ձեռք բերէ ան զրական ու գեղարուեստական գործեր գնահատելու դատողութիւն եւ զանոնք վայելելու ճաշակ: Արդի քաղաքակրթութեան մէջ արտադրիչ ոյժ մը ըլլալ կարողանալու համար պէտք է անհուն ճիգերով նուիրուի ան զանազան դուռ իմացական ուսումներու: Դպրոցի միջնորդը պէտք է գերազանցօրէն իմացական այսպիսի տարրերով աւելցուն ընծայուի աշակերտին եւ այսպիսի դուռ իմացական շահեկանութիւններ պէտք է միշտ տիրապետող հանդիսանան ու գերակշիռ արժէք ստանան ուրիշ ամէն կերպ շահեկանութիւններու վրայ:

Այս խորհրդածութիւններ կը բերեն մեզ ամենամեծ վտանգի մը առջեւ որ մարմնամարդը կրնայ ունենալ դպրոցին մէջ: Ընդհանուր աշակերտութեան համար բազմապատիկ աւելի հրապուրիչ ու զրաւիչ են մարմնամարդական խաղերն ու մրցումներ քան դպրոցական ուսումներ, որովհետեւ ինչպէս ականարկուեցաւ վերը՝ առաջիններ նախնական են մարդու մէջ, իսկ վերջիններ քաղաքակրթ կենաց տուրքերն են միայն որ զիմում չեն ընկնել բնական մարդուն

ներքին ինքնաբեր շահեկանութեանց : Այալուրջ հսկողութեամբ ու հեղինակաւոր զսպումներով միայն կարելի է իմացական բարձրագոյն շահեկանութիւններու անվնաս չափի ու սահմանի մէջ պահել գալոցի խաղերն ու մարմնական մրցումներ , ինչ որ խիստ դժուարին գործ մըն է եւ դժբաղդաբար չէ յաջողուած իրականանալ ընդհանրապէս : Կրթական գործը զգալաբար կը տուժէ այսօր մասնաւորապէս Ամերիկայի ու Անգղիոյ մէջ՝ ընդհանուր աշակերտութեան կողմէ մարմնամարզական շահեկանութիւններու ընծայուած տարապայման ուշադրութեան եւ ջանքերու պատճառաւ : Զուտ ուսումնական գործունէութիւններ եւ մրցումներ բաղդատաբար աննկատ կ'անցնին , մինչդեռ անագին ժողովրդականութիւն եւ համբաւ կը վայելեն մրցախաղերու մէջ նշանաւոր հանդիսացողները : Ամբողջ բանակ մը կը կազմեն այն աշակերտներ որ՝ տարուած խաղի ու հաճոյքի շահեկանութիւններով՝ տարիներ կը բոլորեն համալսարանին մէջ գրեթէ անհաղորդ իմացական այն բաղձագիծի գործունէութեանց եւ վայելքներուն որոնցմով չըլտապատուած են , եւ անընդունակ իմացական կորովի ճիգերու որոնցմով միայն պիտի կրնան ժառանգել քաղաքակրթութեան շնորհած բարձրագոյն բարիքները : Այնպիսի վտանգաւոր համեմատութիւններ ստացած է աշակերտութեան այս ենթարկումը մրցախաղերու գերիչ ազդեցութեանց որ գալոցական վարչութիւններ ստիպուած են կարգ մը զսպիչ կանոններ ու պայմաններ հաստատել կարելի եղածին չափ պակսեցնելու համար անոնց առթած վնասները :

Մարմնամարզը , ուրեմն , սրպէս զի բուն իսկ իր զերագոյն նպատակին դէմ անաւորապէս չմեղանչէ՝ պէտք է ամենախիստ կերպով ենթարկուի ֆիզիքական առողջութեան եւ իմացական բարձրագոյն զարգացումներու հարկադրած բոլոր պայմաններուն ու սահմանափակումներուն :

Վ Ե Ր Ջ

Բարի գէտքը յանձնարարաւոր է , ինչպէս բարի սիրտն ալ վարկաւոր է :

Պըրուր

ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ ՏՕՆԸ ԳԱՒԱՌԻ ՄԷՋ

Խ. ԼԵՒՈՆԵԱՆ

Այս զուտ ազգային տօնն ալ որչափ որ մեր եկեղեցական նախկին հայրերը քրիստոնէացուցած են , նորէն դիցապաշտական դրոշմ կը կրէ , ինչպէս կը ցուցնեն գաւառական կարգ մը սովորութիւններ եւ արարքներ , որ ի գործ կը դրուին այն տօնին օրը :

Նոյն իսկ Վարդապառ անունը հնութեան իսկատիպ հանգամանք ունի , թէեւ անոր իսկական նշանակութեան մասին տարբեր կարծիքներ կը յայտնուին բանասէրներու կողմէն : Ի հարկէ այս կարծիքներէն անոնք միայն վրձնական են որոնք հիմնուած են անցեալին մէջ եղած պատմական սպացոյցներու կամ ներկայիս ի գործ դրուած մի քանի գաւառական արարողութեանց վրայ :

Ուրեմն սկօսինք մէկիկ մէկիկ առաջ բերել այն ապացուցական կէտերը թէ՛ անցեալին եւ թէ՛ ներկայիս վերաբերմամբ :

Ոմանց կարծիքն է թէ՛ այս տօնը , ի հարկէ Յունաց հետեւողութեամբ , հին Հայեր կը կատարէին ի պատիւ Աստղեան , այն է Ափրոդիտէ՝ ըստ Յունաց եւ Վէնիս՝ ըստ Լատինացոց , «Աստուածուհի սիրոյ եւ գեղեցկութեան» , ծննալ ի փրփրոյ ալեաց ծովու : Ուստի չգիտեմ ի՞նչ պատմական ապացոյցներու վրայ հիմնուած կ'ըսուի թէ՛ նոյն տօնի ատեն հեթանոս Հայերը վարդերով վառ (զարդարուն) աղաւնիներ կը թոցընէին եւ իրարու վրայ ջուր կը սրսկէին , վասն զի ըստ դիցաբանութեան՝ աղաւնիներ լծուած էին Աստղիկի կառքին եւ վասն զի , ինչպէս ըսուեցաւ , Աստղիկ ծնած էր ծովի ջուրին փրփուրներէն :

Արդ հայրապետները , նկատելով որ ազգին մէջ տարբացած այս հեթանոսական տօնը հիմնովին փոխել անհաճոյ պիտի լինի նորադարձ Հայերուն , ջանացին համաձայնութեան կապ մը դնել անոր եւ նոր կրօնին վերաբերեալ տօնին միջեւ , պատշաճաբար վերածելով զայն Յովհաննէս Մկրտչի տօնին : Զէ՞ որ ասոր մկրտչական գործն ալ նորէն կապ ունէր ջուրին ինչպէս նաեւ Յիսուսի մկրտութեան ատեն երկինքէն իջնող աղաւնակերպ Ս . Հոգին հետ :

Իսկ երբ Տէրունական կիրակիները սուրբերու տօն կատարել տեղի տուաւ ազգային եւ

կեղեցիներէն ըստ հայրապետական վերջին կարգադրութեանց, ահա Յովհ. Մկրտչի տօնն ալ ուրիշ ատենի ձգուեցաւ, եւ Վարդավառի կիրակին նուիրուեցաւ ի յիշատակ Քրիստոսի Այլակերպութեան:

Սակայն եւ այնպէս Հայաստանի հնութեանց հաւատարիմ աւանդապահ եղող իգական սեռը մանաւանդ եւ Հայ շինական դասակարգը, ըստ նախկին կարգադրութեան, ցարդ Վարդավառը կը ձանձնան իրրեւ տօն «Մշու Սուլթան կամ Չէնկէլի» դիւան Ս. Կարապետի,» եւ մանաւանդ առաջներ շատ խստիւ կը պահէին այն տօնին վերաբերեալ երկու կամաւոր եւ օրինական շաւթապահքերը: Նոյն իսկ մանուկներն իրենց մեծերուն յորդորանքով յօժարութեամբ կը պահէին այս պահքերը, որպէս զի Ս. Կարապետի միջոցով լեցուէին իմաստութեան եօթնարիեան շնորհներով: Ինչպէս Հայ լարախաղացներն ալ, ի պատիւ նոյն սուրբին, մէկ եւ երբեմն եօթը տարի անընդհատ պահք պահելէ վերջ՝ իբրեւ ուխտաւորներ Մուշի Ս. Կարապետի վանքը կ'երթային Վարդավառին, որպէս զի անոր շնորհիւ օժտուած ըլլային լարախաղացութեան դժուարին արհեստով: Արդէն բուն խաղերու ատեն ալ միշտ անոր օգնութեան կը դիմեն, յաճախ յեղյեղելով անոր անունը որ իրենց նուիրական իսէալը կը կազմէ ընդհանրապէս:

Աստղիկի մէկ զլխաւոր մեհեանը կը զըտնուէր Սշտիշատի մէջ, ինչպէս նաեւ Տարօնի արեւելեան կողմը ցարդ կը գտնուի բերդ մը որ Աստղիկը կը կոչուի: Վանի Արտամիտ գեղին մէջ ալ Աստղիկան անունով կառուցուած էր մեհեան մը Պարթեւեան Արտաշէսի ձեռքով: Ինչպէս Վարազայ սարի մէկ բարձրագոյն կէտն ալ ցարդ կը կոչուի Աստղիկան կամ Աստղան բերդ, ուր կը գտնուին աւերակներու վերջին հետքեր, վան զի այս կէտին վրայէն կը ծագի լուսաստղ կամ այգաստղ, որ է Աստղիկ կամ Վէնիս: Նոյն սահմանները տեղ մ'ալ կայ որ կը կոչուի «Ուրբաթ այրք» հաւանաբար երբեմն լինելով Աստղիկան մեհեան մը, որ ապա թօթիկեան մեհակեացներուն ճգնարան դարձաւ Քրիստոնէական շրջանին: Չէ՞ որ ուրբաթ օրը նուիրուած էր Վէնիսին, ինչպէս կը յատկանշուի Ֆրանսական Vendredi (Վէնիսի օր — ուրբաթ) բառով: Թերեւս նոյն իսկ մեր ուրբաթ

բառը նորէն դիցաբանական նշանակութիւն մը ունի, ինչպէս կը ցուցնէ իր առջի վանկը, այն է ուր՝ որ մեր հուր, օր եւ արեւ բառերուն հետ աղերս մը ունի, քանի որ ու երկբարբառ եւ օ տառը լծորդ են: Իսկ թէ ի՞նչ կը նշանակէ անոր վերջին քաթ վանկը, յայտնի չէ, կամ դոնէ ես չեմ գիտեր:

Ոմանք ալ՝ փոխանակ Աստղիկի, հին Հայոց պաշտած Անահիտը կը դնեն Վարդավառի տօնին բուն առարկան, այն է Արտամիտ կամ Փիրէ (լուսին) որ էր քոյր Ապոլոնի, իբրեւ «մայր ամօնայն զգաստութեանց, ոսկիածին եւ ոսկիամայր», որի ոսկեղէն արձանը կանգնուած էր Երիզայի մէջ, ուր ի պատիւ անոր կը մանէին հին Հայեր վարդերով զարդարուած անոր տօնին ատեն, որ էր նաեւ Հայոց Նաւասարդը եւ Ամանոր: Բայց թէ վարդերով զարդարուելու այդ սովորութիւնը ի՞նչ պատմական ապացոյց ունի անցեալին մէջ, անյայտ է ինծի: Միայն թէ նայելով բուն եղանակին որի մէջ կը կատարուէր Վարդավառի տօնը, մի քիչ հակասական կ'երևի: Ինչու որ այդ խիստ տաք ժամանակին շատ տեղեր արդէն վերջացած կ'ըլլար վարդերու առատութեան շրջանը: Ըստ ոմանց Վարդավառը ծագած է Զանաիկ-Պարսից նաւասէր հատայ բառէն որ Ամանոր կը նշանակէ, ինչպէս նաեւ Հնդկաց նաւասարատայ բառէն որ կը նշանակէ լոռ ցոյց տօն, եւ այս է եղեր պատճառ, ըստ ոմանց, որ նոյն օրը ջուր կը սըրսկուի իրարու վրայ, իբր թէ այն նախապէս պաշտուած օրհնեալ ջուրով զիրար ցօղելու համար, ինչպէս նոյն տօնին սովորութիւն է ցարդ, եկեղեցական թափօրի պահուն, վարդաջուր սրսկել ժողովուրդի վրայ:

Ոմանք ալ Վարդավառի նախնական իմաստը հիմնուած է կ'ըսեն Սանսկրիտ լիդուի վրայ՝ նշանակելով ջրաւոր կամ ջրանցք, նոյն օրը իրարու վրայ ջուր սրսկուելուն համար: Ինչպէս ըստ Մենենքի՝ «Վարդավառ բառի նախն կին հնչումն էր Ապրիլէգիտն որ էր տօն Հայոց, Բաղդէացոց եւ Պարսից ջրացանութեան ի վերայ միմեանց վարդաջուրով» (Տես Սահակ-Մեսրոպի 1912ի Տարեցոյցը, 198 երես): Յիշեալ յօդուածը պատրաստած է Արփիար նոյն տարեցոյցին համար եւ չգիտեմ ի՞նչ հիման վրայ հաստատելով կը յարէ ինք՝ ըսելով նաեւ հետեւեալն (տես անդ). «Վարդավառի ստուգաբանութիւնը

կատարելապէս կը համաձայնի նոյն տօնի բնոյթին, այսինքն՝ Վարդա կը նշանակէ ջուր, իսկ վառ հոմանիշ է ջրացանութեան: Վարդավառի ատեն ջուր սրսկելու սովորութիւնը կապ ունի նաեւ ուրիշ դիցաբանական սովորութեան մը հետ, այն է ըստ Վանեցւոյ «խոռնակաւոր» (որի մասին արդէն գրած եմ Առեւտրային մէջ), եւ ըստ ուրիշ գաւառացւոյ եւ Կովկասի Հայոցմէ ոմանց, «նուրի» կոչուածն էր: Վանի մէջ խոռնակուլուուն երաշտ տարիները կը կազմուի ցարասի ճիւղերէ շինուած ցախաւելով մը, որին մարդուկի մը ձեւ կը տրուի մասնաւոր տարազով մը, եւ խոռնակ մը մանուկներ անոր թեւերէն բռնած դուռէ դուռ կը պտտցնեն, որպէս զի տան անդամներ անոր գլխի վրայ ջուր լեցնեն եւ անոնց հաւկիթ, եւն. հոռէր տան: Իբր թէ այս մարդաձեւ խալիկով, որ հին պատուհասող չաստուածի մը մոտցուած ներկայացուցիչն է իբր հասկաքաղ — վիշապաքաղ եւ պաշտուած է հին Հայերէն, իսկ այժմ վերածուած խոռնակուլուլուի (հոռնակուլ կամ կլլուղ, ըստ նոյն իմաստին), ողնձաղած երկկնքին երեսը սիւտի կախարդուի եւ անձրեւ գայ: Բայց Վանի կողմեր եղած այս պատուհասող ոգին եւ իր յատկանշական անունը նոյն չեն ուրիշ մի քանի գաւառներու մէջ, ուր նուրի (լուսաւոր) կը կոչուի, նաեւ յանձին Ադամայ՝ նուիրաբործուած: Այսինքն, ասոր մասին կ'աւանդուի թէ Ադամ մի օր ցարասիի ճիւղերով ինքզինքը զարգարելէն վերջ կ'առաջարկէ իր կնոջ Եւայի որ ջուրով ողողէ զինք: Ահա ի յիշատակ այս բանին այն կողմերն ալ կը կատարուի միեւնոյն արարողութիւնը երաշտ տարիները, ինչ որ տեսանք Վանի մէջ:

Արդ՝ քանի որ Վարդավառի ջերաջերմ միջոցին ցորենի ցանքերուն համար վերջին բարերար անձրեւի մը մեծ պէտք կը զգացուի, ահա ըստ յիշեալ աւանդութեան, Ադամի թոռներն ալ իրենց նախահայրին պէս մէյմէկ խոռնակուլուլու կամ նուրի կը ձեւանան Վարդավառին, անձրեւ բերելու յոյսով, եւ ուստի զիրար ջրախուսում կ'ընեն փոխադարձաբար: Արդէն նոյն նահապետն ալ իբրեւ մարդկային ազգի երկրորդ Ադամը կապ ունի նախկին Ադամի հետ: Չէ՞ որ ինքն ալ նորէն ջրհեղեղով ջրախուսում եղած՝ ապաստանեցաւ տապանի մը մէջ, միանգամայն նախնեաց հասկացողութեամբ կը նոյ-

նանայ նաեւ Կռնոսի հետ, լինելով Վարդավառի տօնին մէկ ուրիշ առարկան: Ի յիշատակ անոր ատեն պատահած ջրհեղեղին՝ նոյն տօնին օրը ջուր կը սրսկուի իրարու վրայ, ինչպէս նաեւ ի յիշատակ իր պատգամներ աղանիին ալ տեղ տեղ աղանի կը թոցուի: Թողունք որ յիշեալ նուրի բառին արմատական ձեւը, այն է նուր (լոյս), որ Վանի մէջ կը հնչուի նոր, մօտ կու գայ նոյն անունին: Այս նոր բառը միանգամայն մեր կողմերը կը նշանակէ լուսնի մահիկ, համապատասխանելով հին Հայոց պաշտած Սնահաթին, այն է Արտեմիսի կամ Փիւքէի (լուսին) ինչպէս յիշուեցաւ վերը, հին Հայոց կողմէն ազգայնացուած աւանդական տօնին նշանակութեամբ:

Վան

(Մնացածը յայտնի անգամ)

ՊԱՏԱՇԱԿԱՆ ՊՏՈՅՏ ՄԸ

ՊԱՏ. ՄԻՆԻԱՆ ԳԱՐԻԷԼԵԱՆ

(Շար. նախորդ թիւէն եւ վերջ)

Վանի մէջ 25 օր մնացինք, եւ բարեբաղդաբար միայն մէկ օր տեղւոյն Ամերիկեան հիւանդանոցին մէջ: Շատ վայելուչ եւ հանգստաւէտ էր այս հաստատութիւնը: Անոր մեծ ու պզտիկ բոլոր պաշտօնեաները, սկսեալ բժշկապետ Տր. Էշքրէ մինչեւ հիւանդապահներն ու հիւանդապահուհիները, խոհարարներն ու աւելածները, ամէնն ալ հրեշտակներու սպասարկութիւն կ'ընեն, ցաւի այդ տան մէջ միշտ ժպտուն ամէնուն: Հիւանդանոցի շէնքը եռօյրակ է, եւ ունի նպատակայարմար բաժիններ ու բաժանումներ: Այրերու եւ կիներու դատ դատ տեղեր ունի, կարծեմ իւրաքանչիւրը 20ական անկողիններով: Երբեմն օրական 8—10 հատ կը մօտեն եւ 8—10 հատ կ'ելլեն: Շատ աւելին դուրսը կը նայուին: Շատեր կը բժշկուին, եւ ոմանք հարկաւ կը մեռնին:

Մեռաւ, երբ հս հոն էի, գրեթէ քաղաքն ամբողջ ի սուգ համակելով, Պրն. Ս. Դարբինեան ալ, սիրուած ու բաւական համբաւեալ Աւետ. Հայ մը, երկար տարիներով քարոզիչ ուսուցիչ՝ տեղին եկեղեցիին եւ գաղտնիքներու մէջ: Վերջին տարիներուն մէջ վաճառականի ասպարէզը մտած էր:

Վանայ Ամերիկեան հիւանդանոցին վարիչն է Տր. Բշըր: Ճարտար տոքթորը իր հնարամշտութեան, գործիքներուն եւ դեղերուն չլրատահիր միայն, այլ նաեւ ու մանաւանդ՝ Աստուծոյ: Երբ հիւանդ մը գործողութեան սեղանին վրայ կը դնէ, ամէն բանէ առաջ կ'աղօթէ, եւ սրտով ու հոգիով կ'աղօթէ: Այդպէս ըրաւ ինծի, եւ կ'ընէ, լսեցի, ամէնուն համար: Ան հոգին ալ կ'ուզէ բժշկել մարմնին հետ, կամ, մարմնը՝ հոգիին միջոցաւ: Եւ կը բուժէ: Զայս ընել յաջողած է նոյն իսկ Մահմետականներու վրայ: Անոնց համար ըրած աղօթքները, անոնց տուած Սր. Գիրքերը շատերու ազդեր են նոյն իսկ փրկարար կերպով: Այսպէս Տր. Բշըրի աղօթքը հիւանդանոցին ամէնէն անուշ յիշատակն է եղած ինծի համար:

Հին քաղաքամասէն դատ, որ համբաւաւոր բերդին ներքեւ կը հովանաւորուի եւ առ հասարակ անոճ ու անճաշակ շէնքերու լերկ ու անծածք կոյտ մը կը ներկայացնէ, քաղաքի միւս եւ մեծագոյն, նորատիպ եւ լաւագոյն մասը, որ Այգեքստան կը կոչուի, ոչ դուրսէն կ'երեւի եւ ոչ ներսէն: Քաղաք չէ այն, այլ անտառ, մրգեղէններու անտառ, ձեռագործ անտառ, բայց ու հարթ դաշտի վրայ՝ ժամ մը եւ աւելի լայնքով, երկուք եւ աւելի երկայնքով, եւ 5—6 ու աւելի ժամերու շրջապատով անտառ մը որ դուրսէն թէ ներսէն ծածկած է քաղաքը, որ պզտիկ ալ չէ եւ ամէն քաղաքներէ աւելի Հայաշատ է: Մարդ իր գտնուած փողոցէն զատ ուրիշ տեղ չտեսներ գրեթէ, եւ ոչ ալ ամբողջ իր փողոցը: Երբեմն միայն իր տունն ու անմիջական դրացիներունը հազիւ կրնայ տեսնել մարդ: Փողոցները առ հասարակ լայն ու ուղիղ են, բայց անոնց երկու կողմերը այնչափ լիւրջեղուն են բարտիի եւ ուռիի խոշոր ծառերով, որ տեղ տեղ փողոցի երկու հանդիպակաց կողմերը մէկտեղ տեսնել կարելի չէ: Հետեւաբար փողոցները ծառուղիներ ալ են, եւ ծառուղիներն ալ ջրուղիներ, ըստ որում անոնց մէջերէն կ'անցնին ջուրերու մեծ առուներ: Այգեքստանին քաղաք ըլլալը կարելի է տեսնել եւ ստուգել միայն մէկ կերպով, այն է, մօտակայ լեռներէն մէկուն վրայ ելլելով եւ վերէն զիտելով զայն: Եւ այս նպատակին ամէնէն աւելի կը ծառայէ Թոփրաք-Գալէն, քաղաքին հիւսիսարեւելեան կողմը. պարզապէս հիւսնալի

է քաղաքին եւ շրջավայրին համայնապատկերը անկէ: Ծովը, լեռները, դիւղերը, քաղաքը ամէնը կ'ամփոփուին, դիտողին աչքին տակ կուգան: Այդ բարձունքէն կ'երեւին բոլոր փողոցները եւ փողոցներու բոլոր տունները շարի շար եւ զուգահեռաբար բուսառատ դաշտի մը մէջ:

Քիչ գեղեցիկ չէ ինք Թոփրաք-Գալէն ալ: Եւ նշանաւոր է ան իսլաւեան ժամանակներէ մնացած իր հնութիւններով, — տաշած ու հատած ժայռիկներէ շինուած պալատներով ու շէնքերով, բնական ու ձեռագործ քարայրներով, եւն. որոց մէջ է հռչակեալ ջառիխի-փեդիք: Վերջին տարիներու շատ պզտիկ շէնք մըն է զօրանոցը, Թոփրաք-Գալէի բարձունքի մը վրայ, որ ծառայած է իբրեւ դիտանոց Հայ-յեղափոխական շարժումներու: Լքուած ու աւերակ է այժմ:

Քաղաքէն դուրս իմ տեսած սիրուն եւ անուանի տեղերն եղան Ս. Գրիգորի վանքը, հին ու նոր Վարազները, Վարազայ ծաղկածին ու ծով-ծաղիկ լեռները, Շուշանք, Կարմրորի վանք եւայլն: Այս վանքերէ ոչ մին իր շէնքերով ու շէնքերով կը նմանի կամ կը հաւասարի մեր Տարօնի վանքերէն մէկուն: Բայց անոնք ալ իրենց սրբութիւնները, հնութիւններն եւ հին ու նոր սրտաշարժ պատմութիւններն ունին: Պատմութիւններ՝ հրաշքներու, նահատակութիւններու եւ փրկութիւններու: Անոնց ամէնուն մէջ ամէնէն շէնքն ու ժողովրդականը Վարազ է հիմա: Ունի գրադարան մը, մօտ 800 գրքերով, քանի մը հարիւրը գրչագիր, եւ բաւական մը թուով մագաղաթ: Հոն հաճելի էր հանդիպիլ մամուլին, գոնէ բեկորներուն այն մամուլին, որով իրիմեան Հայրիկ կը հրատարակէր ու կը թոցնէր Վասպուրական Արծուին: Հոն հանդիպեցանք հաւկիթի արուեստական թխսարանի մը, մեղրի փայտեայ եւ նորատիպ փեթակներու, եւ գիւղատնտեսական մշակոյթներու եւ զբաղմանց նոր ու բաւական արդիւնաւոր մեթոտներու:

Վանայ հայաշատութիւնը քաղաքին ամէնէն յիշատակելի կողմն է, գոնէ Հայու մը համար: Ծիշդ թիւը չեմ գիտեր, եւ կարելի է ոչ ոք գիտէ, բայց Թուրքերուն թիւէն աւելի է ան: Եռանդուն երիտասարդութիւն մը կայ հոն, մեղուաջան պատանեկութիւն մը եւ մրջնաշ-

խատ ուսանողութիւն մը այս երկու դասակարգերէն : 3,500է աւելի կը հաշուուի Հայ ուսանողներու եւ ուսանողուհիներու թիւը Լուսաւորչականաց մէջ, 1,000է աւելի միսիոնարական կամ Հայ Աւետ. դպրոցներու մէջ եւ 500է աւելի՝ Գերման, Լատին եւ ուրիշ կրթ. հաստատութեանց ներքեւ : Ընդամէնը 5,000է աւելի 18—20 այլեւայլ եւ տարբեր աստիճանի զըպրոցներու մէջ, 25 օրուայ միջոցին եւ միայն Ամերիկեան շրջանակին մէջ՝ երեք հանդէսներ, —նուագի, ճափ հանդէսներ, — տրուեցան եւ բաւական կոկիկ հասոյթներով : Անոնցմէ առաջ ալ վարժապետանոցը տուած էր նուագահանդէս մը՝ Վսեմ. Կուսակալի հովանաւորութեան ներքեւ ապահովելով 100 լիրայի գումար մը երաժշտական գործիքներու համար : Լուս. զըպրոցներէն նշանաւոր են Կեդրոնականն ու Եւրամեանը : Քաղաքն ունի չորս մամուլներ, եւ կը հրատարակէ երեք Հայ եւ մէկ Թուրքերէն թերթեր, — Աշխատասնի, Լոյս, Վանսուպ, եւ Չալսուանը :

Փառաւոր եւ մեծ ծառայութիւններու յատկացուած չէնք մըն է քաղաքին մէջ (Այգեստան) Հ. Յ. Դ. ի կողմէ կառուցուած Աշխատանքի տունը : Սովորական ու անհատական չէնքերն ալ բաւական չքեղ, չնորհալի են ներքուստ՝ բայց գուրսէն հմայք ու հրապոյր շատ քիչեր ունին, աղիւսակերտ եւ տղմապատ են ընդհանրապէս : Մեծ թաղեր են եւ մեծ եկեղեցիներ ու դպրոցներ ունին Նորաշէն, Յայնկոյսները եւ Արարք, բայց ոչ մին ունի վայելուչ ձեւ ու ճարտարապետութիւն :

Ամերիկեան տուները, հիւանդանոցը եւ դպրոցները, իրենց պարտէզներով մէկտեղ ահագին թաղ մը կը կազմեն : Տեղի ընդարձակութեան մասին շատ ետ չեն մնար Գերմաններն ալ, չնայելով որ նոր են : Շատ մօտիկ դրացի են այդ երկու միսիոնարութիւնները, եւ դրաւած են Այգեստաններու լաւագոյն մէկ կտորը, եզերք եւ բացօդեայ տեղի մը վրայ : Այդ սահմաններուն վրայ է Ուրբաթ Աւան, զոր ոմանք սովոր են կոչել Վանի Պուլվառները : Փողովորդային բացօդեայ եւ արձակ զբօսարան է այն : Ամէն երեկոյ, գործաթողէ ետք, ու ալ աւելի կիրակի կէսօրէն ետք, Վանի Հայ կեանքը հոն կը կուտակի ու կ'եռուղեւի :

Վանէն վերադարձայ Յունիս Զին, եւ բու-

լորովին տարբեր ճամբով մը, Վանայ Ծովուն միւս ափէն այս անգամ : Արճէշ, կամ Հայ աւուշունով, Ականց գացինք տեղացի եւ Հայ Աւետ. եղբոր մը հետ եւ անոր խնդրանք : Երկու օրէն հասանք Ականց եւ օր մը հոն կեցանք Յարութիւն էֆ. Հիւսեանի տունը, որ իրեններուն հետ մէկտեղ զիս հիւրնկալելու համար պակաս բան մը չթողուց : Ականց պղտիկցուած Վան մըն է, Վանի մէկ մանրանկարը : Առեւտուրի կարեւոր տեղ է եւ արագ կը մեծնայ : Գրեթէ ամէն տարի հողերու եւ գետիններու արժէքները կը կրկնապատկուին : Մեզի ցուցուեցան տեղեր՝ որ 5—10 տարի առաջուան 20, 30 անգամը աւելի կ'արժեն :

Ականցէն Արճէշ, կամ Արճէշէն Ալճէվազ գացինք, ծովեզերքին երկայնքով : 14 ժամու ճամբայ է եւ առհասարակ երկու օրէն կ'երթուի՝ բայց մենք, —եւ ու ձիապանս, — գացինք մէկ օրէն : Ականցէն մեծ է Արճէշ՝ բայց պղտիկնալու եւ նշանակութենէ զրկուելու վրայ է : Քիչ Հայեր եւ բաղմաթիւ Թուրք բնակչութիւն մը ունի, բայց գայմազամը Քրիստոնեայ էր : Բնական հարուստ ու աղուոր տեսարաններու մէջ արտասովոր աղտոտ ընակչութիւն մը կայ, աղբով լեցուն եւ թրիքով ծեփուն տուններով, ընդհանրապէս միայարկ՝ եւ գոեհիկ, շատ գոեհիկ : Ախլաթ անցանք անկէ եւ Ախլաթէ Ազաղ, ուր կիրակին անցուցի եւ եղբորս գերեզմանն այցելեցի : Ազաղէ Պիթլիս անցայ վերստին՝ մօտաւոր արձակուրդին սպասելու եւ հետո տուն բերելու դպրոց եղող տղաքը, ինչպէս եւ ըրի, վայելելով Մառնդ-Հոլեոք աղջկանց դպրոցի շրջանաւարտից հանդէսն ալ, խօսելով նախ իրենց «ընթացաւարտից քարոզ»ը, առաջարկութեամբ Մայր Միսիլէի եւ երէց բարեկամիս Վեր. Խ. Վարդանեանի :

Հաւատարմիկ

ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԸ

Հ. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ

Պատերազմը ընդհանուր տնտեսական աղէտ մըն է ամբողջ մարդկութեան համար : Բայց աղբերն ու պետութիւններն անգամ մը սուրբ պատեանէն քաշելէն ետքը սալալուած են անոր չարաշուք հետեւանքները կրել եւ անոր

պատճառած վնասներն ու կորուստները դարձանելու համար գերազոյն ջանքեր ընել։ Օսմանեան կայսրութիւնը իր չէզոքութիւնը պահելով հանգերձ ստիպուած է նախզոռչական ղինուորական միջոցներ ձեռք առնել, և ասոր հետեւանքով կառավարութիւնը ընդհանուր զօրակոյի հրաման տուած է։ Քսանէ մինչեւ 45 տարեկաններու գէնքի տակ կոչուելով ինչպէս Եւրոպայի եւ Պալքանեան բոլոր երկիրներու մէջ նման պարագային, մեր երկրին մէջ ալ ամբողջ անտեսական կեանքը խաթարուածի մասնուած է։ Ասկից ալ տւելին կայ սա տեսակէտով որ աշխատող բազուկներու գէնքի կոչուելուն հետեւանքով անթիւ ընտանիքներ կը զրկուին զիբնք սնուցանող բազուկներէն։ Օրական հացին պէտքը հրամայողական պահանջ մը պիտի դառնայ անոնց գոյութեան համար։ Այս պատճառով թէեւ պետութիւնը այդ ընտանիքներու թշուառութիւնը մեղմացնելու համար միջոցներ ձեռք պիտի առնէ, սակայն նկատի ունենալով կարօտութեան եւ անտեսական տաղնապին անաւորութիւնը եւ կեանքի սղութիւնը, անհրաժեշտ է բացառիկ համազգային միջոցներ ձեռք առնել անաւոր կարիքը գոհացնելու համար։ Այս պատճառով հիմակուրէն բոլոր ազգային մարմինները լրջօրէն պէտք է խորհին այս խնդրի մասին եւ պէտք եղած բոլոր միջոցները ձեռք առնեն, գոնէ չոր հաց հասցնելու համար կարօտեալներուն։

Օգնութեան գործը շատ լուրջ կազմակերպութեան պէտք ունի։ Եւրոպական երկիրներէրու մէջ հսկայական միջոցներ ձեռք կ'առնուին պատերազմի պատճառած թշուառութիւններն ամօքելու համար։ Բոլոր հաստատութիւններ, բոլոր քիչ շատ ունեւոր անձեր, իրենց լուծանքը կու տան այս գերազանցապէս մարդասիրական գործին համար։ Քանի մը ամիսէն ձմեռ պիտի սկսի եւ թշուառութիւնը իր ծայրագոյն զագաթնակէտին պիտի հասնի աղքատ ընտանիքներու մէջ, որոնք սնունդէ եւ ջերմութենէ զուրկ պիտի ըլլան։ Այս վիճակին դարման տանելու համար Պատրիարքարանը, Կաթողիկ Հայոց Կաթողիկոսարանը եւ Ազգապետարանը թէ՛ հոս եւ թէ՛ արտասահման պէտք է հանգանակութիւններ կազմակերպեն։ Պատրիարքարանը թէ՛ Պոլսոյ եւ թէ՛ ընդհանուր Թրքահայերու համար եւ առաջնորդարաններն իրենց թեմէ

րուն համար պէտք է հանգանակութիւններու ձեռնարկեն։ Պետութեան այս տեսակէտով օգնելը կը կարծենք թէ կառավարութեան ալ շատ հաճելի կ'ըլլայ եւ դիւրաւ ալ հնարաւոր կ'ըլլայ այս նպատակաւ կառավարական թոյլտուութիւն ստանալ։ Ասկից դատ պէտք է դիմում ընել բոլոր մեր արտասահման գտնուող բարեգործական ընկերութեանց օժանդակութեան։ Դրամը չափազանց սուղ ըլլալուն պատճառով կարելի է նոյն իսկ անհրաժեշտ նիւթեր հաւաքել եւ կարօտեալներուն բաշխել։

Լաւ կ'ըլլայ որ Պատրիարքարանը, Ազգապետարանն ու Կաթողիկոսարանն իրարու հետ համերաշխաբար մասնախումբ մը կազմեն որու առաջին գործը ըլլայ հանգանակութեան եւ նպաստին կազմակերպութիւնը։ Պատերազմը երկարելու պարագային նիւթական թշուառութիւնը կրնայ աղէտի մը փոխուիլ եւ մեր կանխահոգութիւնը ամէն կերպով արդարանալի է։ Այս գործը կարելի է այլեւս յետաձգել, որովհետեւ ամէն մէկ օր անխոյսարկնելի կորուստներ կրնայ պատճառել։

Այս բոլոր պարագաները նկատի առնելով Պատրիարքարանը թէեւ մէկ կողմէն օգնութեան կարօտ ընտանիքներու ցանկը կը կազմէ եւ միւս կողմէն Հայոց Բարեգործական Ընկերութեան դիմում կ'ընէ, բայց այս քայլերը դեռ անբաւական են մեծ կարօտութեան առջեւն առնելու համար։ Թշուառութեան հեռապատկերը այնչափ մեծ, այնչափ անարկու է, ապրուստի դժուարութիւնը օրէ օր այնքան կը շեշտուի, որ անկարելի է կիսատ միջոցներով զայն գոհացնել։

Այս վերոյիշեալ միջոցներէն զատ պէտք է թէ՛ Թուրքիոյ եւ թէ՛ արտասահմանի մէջ մասնաւոր անակներ հաստատել բոլոր եկեղեցիներուն մէջ, որոնց արդիւնքը Թաղական Խորհուրդներու կողմէ հաւաքուելով եւ կանսնաւոր հաշուետուութեամբ մը մատուցուին Պատրիարքարանի, Ազգապետարանի կամ Կաթողիկոսարանի։ Առաջնորդները տեղական հանգանակութեան արդիւնքները եւ իրենց վիճակին կարօտութեան չափը հազորդեն Պատրիարքարանի եւ անկից արտօնութիւն առնեն ծախսելու որոշ գումարներ տեղւոյն վրայ։ Բոլոր եկեղեցիներուն քարոզիչները պէտք է հասարակութեան ուշադրութիւնը հրաւիրեն ամէն կիրակի այս կենսական պէտքին վրայ։

Արտատահմանի մէջ մամուլը շատ լուրջ դեր մը կը կատարէ ամէն միջոցէ զուրկ աղքատ ընտանիքներուն օգնութեան համակու համար: Ամէն թերթ հանգանակութիւններ բացած է և ամէն օր պատերազմի չգացող ունեւորներուն կը յիշեցնէ իրենց պարտականութիւնը: Մեր մամուլն ալ պէտք է որ այս բարի օրինակին հետեւի:

ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀ

Գոնեայի Ափոսթոլիք Գոլէճը կը վերաբացուի Հոկ. 1ին (Ն. Տ.):

Էպիսկոպոսի Համաժողովին Շարունակման Յանձնաժողովի քարտուղարները, Եւրոպայի անօրինակ վիճակին ի տես, միաբանական աղօթքի կոչ մը կ'ուղղեն զօղորդիկ համակով մը, ուր կը յիշեն թէ այս աղէտը մեր մեղքերուն պատուհանն է անշուշտ եւ թէ փափաքելի է անտարակոյս աղօթել որ համաժողովին մէջ ի յայտ բերուած միջադպարին եղբայրակցութեան եւ զործակցութեան կապերը չխզուին սեւէ կերպով: Ահաւասիկ աղօթքի նիւթերուն ուրուազիւծը:

Խոստովանութիւն ահաւոր այն մեղքին, որու մէջ ամէնս ալ բաժին ունինք այն զիրքին եւ ընթացքին պատճառով որով հնարաւոր դարձաւ այս պատերազմը, նաեւ այն կուրուքեան պատճառով զոր Քրիստոնեայ ազգեր ցուցին Ասիոյ եւ Արիփիէի ժողովուրդներուն հանդէպ իրենց բարոյական ու հոգեւոր պարտականութիւններուն մէջ: Աղօթք, որպէս զի Քրիստոնեայ ժողովուրդներու սիրտերը թոհուբոհի եւ պայքարներու մէջէն դառնան սիրոյ եւ խաղաղութեան Աստուծոյն. որպէս զի ամէն երկրի միսիոնարներու առաջնորդներուն շնորհք տրուի ժրութեամբ, խոնարհութեամբ եւ աղօթքով ջանալ հասկնալ թէ ներկայ այցելութեան մէջ ի՞նչ է Աստուծոյ միտքը աշխարհի աւետարանման մասին. որպէս զի Քրիստոսով մի եղողները միացնող կապերը անխզելի պահուին տաղնապի եւ նեղութեան այս ժամանակին մէջ. որպէս զի օտար դաշտի թէ բուն իրենց երկրին մէջ գործող ամէն միսիոնարներու շնորհով անպեղեւ հաւատք Աստուծոյ եւ անոր նպատակին վրայ եւ ամէն նեղութիւն կրելու համբերութիւն եւ քաջասրտութիւն անձկութեան ու փորձութեան այս շրջանին մէջ:

ԼՈՒՐԵՐ

ՀԱՄԵՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

Պերլին, Սեպ. 1. Մազուրեան ճախճախտաի մարզին մէջ 3 օր տեւող կռուէ մը ետեմեր բանակը Ռուսականին յաղթեց: Ահաւասիկ մանրամասնութիւնը. Մեր աջ թեւը կը գանուէր Նայտէմպուրկի մօտ, կեդրոնը Հոլֆէնշթայն, իսկ ձախը Ալէնշթայնի, Փորքէնսպուրկի եւ Պիշոֆսպուրկի միջեւ:—Պերլին. Այսօր կը հասկըցուի մեր սպայակոյտին ընդհանուր յատակադիւծը: Արեւմտեան հինգ զօրաբանակները պիտի երթան հաւաքուիլ Փարիզի առջեւ, մինչ միւս երեք զօրաբանակները պիտի զսպեն ու Կեցնեն Ֆրանսայի արեւելեան ոյժերը: Քոնսպլի, Սէն Դանթէնի եւ Բէթէլի գրաւումը կրնայ գաղափար մը տալ թէ շարունական կռիւներու հակառակ ո՛րքան կը յառաջանայ մեր բանակը:—Պուրեշ. Անգղ. զինուորները գրաւեցին զՕսթանտ (Պելճիա) եւ չրջակաները:—Փեքրոլուս (Փեթրոսպուրկ). Գերման զօրաբանակ մը Պելճիայէ մեկնած է դէպ Արեւել. Բրուսիա: Անվէրսի նահանգը եւ Լիմպուրկի Պելճ նահանգին մէկ մասը պարսկուած են Գերմաններէ:—Լոնտոն. Պատերազմական նախարար Լորտ Քիչընը պահանջեց պահեստի երկրորդ բանակ մը կազմել 19—35 տարեկան 100,000 հոգիով:

Անկերս, 2. Գերմանները պարպեցին զՀորշոթ եւ սկսան նորէն ուժակոծել զՄալին:—Փարիզ. Ֆրանսայի ճախակողմի բանակը դէպ հարաւ եւ հարաւարեւելք քաշուեցաւ Բէթէլի չրջանակին մէջ եւ կասեցուց Գերման յառաջխաղացութիւնը:—Պերլին. Մեր բանակը տասը Ֆրանսական բանակ ետ մղեց Բէնզիլ եւ Վէրտէճի միջեւ: Այսօր Վէրտէճի ամրոցէն զուրս խուժեցին Ֆրանսացիները, բայց ետ մղուեցան: Կայսրը գահաժառանգին բանակին հետ կը զբոսնուէր եւ գիշերը զօրագուններուն մէջ անցուց:—Պերլին. Ժիվէի (Պելճիոյ սահմանագլուխ) Ֆրանսական ամրոցը գրաւուեցաւ Օգոս. 31ին:—Կպոլիս (Ռուս հիւպատոսարան). Կալցիա մանող Ռուսերը Լէմպէրկի ուղղութեամբ կը

յառաջանան : Թշնամին աստիճանաբար ետ կը քաշուի : Գրաւեցինք քանի մը թնդանօթ , խորտընկէց եւ թնդանօթասայլ : Կնիւա Լիւա գետին մօտ Աւստրիացիները մեծ կորուստով ետ մղուեցան : 4,700 Աւստրիացի թաղեցինք եւ դրօշներ , 32 թնդանօթ , կառաչարներ ու բազում գերի առինք , մին զօրավար : Վարչաւայի շրջանակին մէջ ալ 3 թնդանօթ , 2 խորաընկէց եւ 1,000է աւելի գերի առինք :— (Նոյն) . Չորս զօրաբանակէ բաղկացեալ Աւստրեան բանակն ամբողջովին պարտուեցաւ : Լէմպէրկի (Լիւէով) մօտ գրաւեցինք 150 թնդանօթ : Օգոս . 28ին Աւստրեան զօրաբաժին մը մեզի գերի առաւ 100 սպայ եւ 4,000 զինուոր դրօշով մը եւ 20 թնդանօթով : 31ին կը շարունակուէին կռիւները եւ թշնամին ամէն կողմ ստիպուեցաւ լքանել անառիկ կարծուած դիրքեր :— Զօր . Նիքոլա առ Զարն . Վերջանիկ եմ ձեր վեհափառութեան աւետելով փայլուն յաղթանակը , զոր Ռուս բանակը եօթն օրուան անընդհատ կռիւով տաբաւ Լիւովի (Լէմպէրկ) առջեւ : Աւստրիացիները փախուստի մատնուեցան , լքելով խոշոր գաշտայն հրետանիներ եւ ահագին սլաշար : Գրաւեցինք 44 թնդանօթ , բաղամթիւ հրացան եւ խորտընկէց առանց հաշուելու այսօրուան աւարը :— (Ֆրանսական հիւպատոսարան) . Աջակողմի եւ կեդրոնի բանակներուն մէջ փոփոխութիւն չկայ : Բէթէլի մարզին մէջ թշնամին կասեցաւ , դադրեցուց իր շարժումը : Զախակողմը դէպ հարաւ եւ հարաւարեւմուտք քաշուեցաւ առանց վճռական ճակատամարտի :

Պետրիւն , 2 . Աւստրիական զօրադուռ մը գրաւեց Բոլոնիոյ ճարտարադորձական ամենամեծ քաղաքներէն մին , Լոս :— Վիեննա . Զօր . Աւֆէպէրկի եօթնօրեայ ճակատամարտը Ռուսներու պարտութեամբ վերջացաւ Զամոսքի մէջ : Ռուսերը նահանջեցին Պուկ գետէն : Զօր . Տանկ Լիւպլինի վրայ յարձակեցաւ եւ 50,000 գերի ու 200 թնդանօթ առաւ : Լէմպէրկ տակաւին մեր ձեռքն է :— Փեթրոկրաս . Արեւել . Բուսիոյ Գերմանները առուելաղոր ոյժերով համախմբուած են եւ յարձակողականի ձեռնարկած : Ռուսերը ծանր վնաս կրեցին , մասնաւոր թշնամիին ծանր հրետանիէն : Զօրավար մը եւ կորուսին Օգնական ոյժ զրկուեցաւ անոնց :— Փարիզ . Անգլ . զինուորները երէկ Քոմիլիէնի անտառներուն մօտ ետ մղեցին Գերման հեծեալներու բանակ մը :

Սթոքհոլմէ կը հաղորդուի թէ 400,000 Ռուս համախմբուած է Ֆինլանտայի մէջ :— Պալ . Պէլֆոուի մէջ անընդհատ թնդանօթաձգութիւն կ'ըլլայ :— Հոռն . Վիւրթէմպերկի դուքսը Մէզի վրայ իր ձախողանքէն ետքը վերսկսաւ իր յառաջխաղացութիւնը : Պալարիոյ զահաժառանգ իշխանը եւ Զօր . Հէրինկէն ուժգին դիմադրութեան կը բախին Լոռէնի մէջ , ուր Ֆրանսացիները Վէրտէօնի , Թուլի եւ Էփինայի արդիական ամրոցներուն տուած են իրենց կոնակը :— Փարիզ . Վեց հոգի սպաննուեցան եւ ուրիշ պզտիկ վնասներ հասան օգնաւորու ռումբերէ :

Փեթրոկրաս , 3 . Ֆրանսական զեկոյց մը կ'ըսէ թէ Գերմաններէ պաշարուած Ֆրանսական ձախ թեւը նահանջեց որպէս զի չստիպուէր կրօնիկ աննպաստ պայմաններու մէջ :— Փարիզ . Նախագահ Փոլանքարէ եւ Ֆրանսական կառավարութիւնը այս գիշեր Պոստօ մեկնեցան , ուր կը փոխադրուի նաեւ զիւանդիտական մարմինը :— Անգղիա մինչեւ հիմա 200 Գերման եւ 16 Աւստրեան շոգենաւ բռնած է :— Վիեննա . Մինչեւ երէկ իրիկունս սահմանազրկուէն ներս փոխադրուեցան 11,600 Ռուս գերի , այսօր ալ կ'սպասուին 7,000 :— Պետրիւն . Սթոքհոլմէ կ'իմացուի թէ Պալթիկի Ռուս նաւատորմի հրամանատար Մովակալին մարտանաւը , Բուրիխ , Ֆինլանտայի Հէլսինկֆորս նաւահանգստին մօտ խրած է խարակներու վրայ :— Պետրիւն . Պելճիոյ Թագաւորը Մալինի երէկի ուժեղութեան պահուն թեւէն թեթեւակի վիրաւորուած է ռումբէ մը , որ խորտակեց անոր ինքնաշարժին ետեւի մէկ անիւը :— Կ.պոլս (Անգլ . դեսպանատուն) . Արտաքին գործերու նախարարը կը ծանուցանէ թէ Ռուսերը Լէմպէրկի մօտ յիւսուցան ըրած են Աւստրիական 4 զօրաբանակ եւ զրաւած են 150 թնդանօթ :

Կ.պոլս (Ռուս հիւպատոսարան) , 4 . Լէմպէրկի (Լիւով) ամրոցը գրաւուեցաւ Ռուսերէն :— Կալիցիոյ արեւելեան ճակատամարտին մասնակցեցան Աւստրիական 12 զօրաբանակ , որ Օգոս . 31ին միայն փոխադրուած էին Բուսիոյ սահմանազրկուէն : Քէօնիկապէրկի պահակազօրքը դուրս խուժեց , բայց չյաջողեցաւ : Մեր հեծեալ զօրաբաժինները ներսերը թափանցելով փճացուցին հաղորդակցութեան ճամբաները :— (Ռուս Արտաքին գործերու նախարարը) . Աւստրիական բանակը եօթնօրեայ կռիւէ մը ետեւ

կատարելապէս պարտուեցաւ Լէմպէրկի առջեւ : 150 թնդանօթ , մեծաքանակ ռադմանիւթ , դրօշ եւ կառախումբ առինք : Մեր բանակին աջ թեւն ալ յաղթական է թոմաշովի մօտ : Աւստրիական 15րդ զօրաբաժինը բնաջինջ եղաւ : 5,000 զերի , 100 սպայ , 20 թնդանօթ եւ մէկ դրօշ առինք : Սպայտկոյտի պետն ու զօրապետը սպանուեցան : — Պերդին (Վոլք) , Հիբսոնի , Լէյպզիցի , Բոնտէի , Լա Ֆէռի , Լաօնի Ֆրանսական ամբողջները առանց կռուի առնուեցան , հետեւաբար հիւսիսային — բոլոր ամբողթիւնները բացի Մուլէօթէ մեր ձեռքն են : Բէնդի գէմ յարձակումն սկսած է : Զօր . Ֆոն Քլուքի ձիաւորներն արդէն Փարիզի առջեւ հասած են : Արեւմտեան բանակն անցաւ Էնի դիծը եւ կը քալէ դէպի Մառն : Թշնամին կը նահանջէ : Վէրտէօնի մօտ ընդդիմացաւ դահաժառանգին բանակին , բայց դէպ հարաւ քշուեցաւ : Լոռէնի մէջ շատ ուժեղ է : Ռուս զերիներու թիւը 90,000ի բարձրացաւ : — Կ.պոլիս (Անգղ . դեսպանատուն) . Ֆրանսայի մէջ ճակատամարտի ամբողջ գծին վրայ կռիւները անընդհատ շարունակուեցան : Անգղ . հեծելազօրքը յաջողապէս ետ մղեց թըշնամի հեծելազօրքը եւ 10 թնդանօթ զրաւեց : Լոռէնի մէջ Ֆրանսական բանակն յառաջացաւ : — Փեքրոկրաս , 4 . Փարիզի վրն . կառավարիչը կը ծանուցանէ թէ մինչեւ վերջին կէտը պիտի պաշտպանէ Ֆրանսայի մայրաքաղաքը : Գերման սաւառնակ մը զարնուեցաւ ի Փարիզ եւ երկու սաւառնորդ սպանուեցան : Մալին զարձեւալ ուժակոծուեցաւ եւ բաւական վնասներ կրեց : Արուեստագիտական առարկաներ կարելի եղաւ աղատել : — Ռուս ընդհ . հրամանատարը կը հրամայէ անմիջապէս Ռուսիոյ կցել զրաւեալ երկիրները եւ հարաւարեւելեան բանակի հրամանատարին յանձնել Աւստրիայէ զրաւեալ մասին վերին վարչութիւնը : — Ռուս վերին հրամանատարը երէկ Զարին հեռագրեց թէ Զօր . Ռուսքի զրաւած է Ղէմպէրկ , Զօր . Պրասլով ալ զՀալչ , եւ վարձատրութիւն խնդրեց երկու զօրավարներուն համար :

Կ.պոլիս (Ռուս հիւպատոսարան) , 5 . Կալիցիոյ եւ մանաւանդ Լէմպէրկի ինչպէս եւ Տնիսթերի գծին զրաւումը քաղաքական եւ զինուորական ամենամեծ կարեւորութիւն ունի : Պարտեալ Աւստրիացիներու փախուստը խուճապի փոխուեցաւ : Միայն Կնիւլա Լիբա գետին վարի

կողմերը 20,000 մեռեալ եւ վիրաւոր թողուց թշնամին բացի մեծաքանակ աւարէ , պաշարէ , թնդանօթէ եւ կառախումբէ : Մեր յարձակողականը կը շարունակէ : — (Գերման հիւպատոսարան) . Բէնդ զրաւուեցաւ առանց կռիւի : Մեր զինուորները կը յառաջանան եւ ժամանակ չեն գտներ զրաւելու աւարը , որ մեծ է : Մինչեւ հիմա միայն Զօր . Պրուսի տուաւ մանրամասնութիւն : Ըստ այդմ մինչեւ Օգոս . 31 գրաւուած է 1 դրօշ , 233 խոշոր եւ 116 դաշտային թնդանօթ , 79 գնդացի , 166 պարէնականք եւ 12,000 զերի : Արեւելեան ճակատէն կը ծանուցուի թէ ցարդ փոխադրուած է աւելի քան 90,000 չվիրաւորուած զերի , որ ամբողջ բանակի մը ջնջման կը հաւասարի : — Պորսօ . Գերմանները Փարիզ քաղաքն արեւմուտք թողլով դէպ հարաւ կը յառաջանան Մառնի հովտին կողմէ : Առաջին երեք բանակներէն մին հասած է Լա Ֆէրթէ-սու-ժուառ եւ Մօնմուայլ , երկրորդը Շաթո-Թիէռի , երրորդը Բէնդ : Զորորդը նոյնպէս դէպ հարաւ կ'ուղղուի Արկոնի արեւմտեան եզերքն ի վար : Վեցերորդը եւ եօթներորդը մեր զօրաց հետ կը կռուին Լոռէնի Էնվիլլ եւ Սէն Պընուա անտառներուն մէջ : Փարիզ ամրապէս պահպանուած է եւ ժողովուրդը լաւ ընդունելութիւն ըրաւ Նախագահին եւ հրամանատարին յայտարարութիւններուն : — Գոլիկենակ . Լոնտոնէ կ'իմացուի թէ Ֆրանսացիները պարպած են զՌուէն : — Պոռսպիէշ . Անցեալ գիշեր երկու շոգեկառք անցան քաղաքէս իբր 1,800 Ռուս զերիով : — Փեքրոկրաս . Թեոմոնի եւ Ալոսթի միջեւ (Պիճիա) կատաղի կռիւներ եղան եւ Գերմաններն օդն հանեցին երկաթուղին : Լիւպլին-Խոլմ ճակատին վրայ Աւստրեան 10 զօրաբանակներ կը փորձեն խզել նոյն ճակատը : Ծափոնական ծովառմբակիր մը ընկղմեցաւ Բիաօ Զէուրի առջեւ ծփուն ականի մը լախելով : — Լոնտոն . Ռուս զօրքը պաշարեց Ղիէօնիկսպէրկ : Լէմպէրկի մօտ փախուստի մատնուած Աւստրեան զօրաբանակները երեք չէին , այլ չորս : Ծափոնցիները Բիաօ Զէուրի Գերման գաղթալայրին պատկանող 7 կղզի զրաւած եւ 1,000 Գերման ական ժողված են : — Նիշ . Աւստրեան սաւառնակ մը Լիկնիցայի մօտ վար ձգուեցաւ խորտնկէցի կրակով եւ սաւառնորդն սպանուեցաւ : — Փարիզ . Մօսպէօ սաստիկ կը ուժակոծուի : — Փեքրոկրաս .

Լէմպէրկի ամրոցները չեն պատասխանած Ռուս յարձակումին :

Կարդիս (Ֆրանսական հիւպատոսարան), 6 . Գերմանները Սեպ . 5ին շարունակեցին իրենց շարժումը հիւսիսէ դէպ հարաւ : Առաջին բանակին հասաւ Գուլոմիէ եւ Էսթէրնէ : Մենք աւորվրայ յարձակեցանք ի Սէն Սուփլէ՝ Ուրէսքի աջ եզրը : Երկրորդը կը յառաջանայ դէպ ի Շալոն-սիւռ-Մառն : Երրորդը եւ չորրորդը իրենց յառաջապահները մինչեւ Շալոն-Պիւնի հասուցին , հինգերորդն ալ մինչեւ Թրիանքուս-Թրիանքուս : Մեր 20րդ զօրաբանակը Գերման վեցերորդ բանակին հետ կը կռուի ի Ժէրվիլիէր : — (Ռուս հիւպատոսարան) . Զամոսթի-Թիշովցիի մօտ , Աւստրեան Զօրավար Աւֆէնպէրկի կարծեցեալ յաղթանակներուն բոլոր լուրերը սուս են եւ յերկրուած են փոքրեացնելու համար կարեւորութիւնը Կալիցիոյ Ռուսական յաջողութիւններուն , որոնց միջոցին մի միայն Լէմպէրկի կողմը Ռուսները գրաւեցին 70,000 զերի , 300 զանազան թնդանօթ , 30 վայրաշարժ , երկաթուղիի 150 կառք , բազմաթիւ պաշարաբարձ կարաւան եւ այլազան դոյքեր : Վիսթուլա-Պուկ մարզին մէջ մեր զօրքերը Օգոս . 21է ի վեր անդադար յարձակելով 28ին Լէսնովօի մօտ կատարեալ պարտութեան մատնեցին Աւստրեան 15րդ զօրաբաժինը եւ կռիւը մինչեւ Սեպ . 4 նոյն կողմը շարունակելով առին 3 դրօշակ , 23 թնդանօթ , 18 խորաընկէց , 2 սաւառնակ , նաեւ 16 սպայ եւ 12,000 զինուոր գերի : Սեպ . 4է ի վեր մեր զօրքերը , յաղթած ըլլալով Աւստրիոյ ընդդիմութեան , դէպ հարաւ կ'արշաւեն : — (Աւստրեան զեպանատուն) . Լէմպէրկի մօտ մղուած ճակատամարտին եւ նոյն քաղաքին յաղթական առման վերաբերեալ Ռուսական զեկոյցները սուս են : Այդ բաց եւ չամբացեալ քաղաքը առանց կռուի պարպուեցաւ մեր զօրքերէն ռազմագիտական եւ մարդասիրական նպատակներով : — (Աւստրիական Արտաքին գործերու նախարար) . Զօր . Աւֆէնպէրկի բանակը Զամոցի եւ Գոմարովի յաղթանակէն ետեւ նոր յաջողութիւններ ունեցաւ՝ թըշնամին սաստիկ հալածելով եւ ժամէ ժամ աւարն աւելցնելով : Զօր . Տանկլ Լիւպլինի վրայ իր յարձակումը կը շարունակէ : — Վիլհելմ (Պաշտօնական) . Ռուսները Սեպ . 3ին ռմբակոծեցին Լէմպէրկի հողապատնէշները միայն , որոնք

պաշտպանուած չէին : Մեր զինուորները քաշուեցան՝ քաղաքը ռմբակոծումէ փրկելու համար :

Պետրիւն , 6 . Գերմանները երէկ յարձակեցան Նանսիի վրայ , Կայսրը ներկայ էր : Յարդ գրաւած են Մոպէօփ երկու ամրոցները եւ կը ուժեղացնեն այժմ քաղաքը , որ բոցերու մէջ է — Հոռն . Ֆրանսայի ռազմավարական նոր ծրագիրը փոխեց Գերմաններու ծրագիրը Փարիզի նկատմամբ : — Փարիզ . Այս իրիկուն Լանսիի եւ Մօի միջեւ մեծ ճակատամարտ մը կ'սպասուի , որ կրնայ վճռական հետեւանք ունենալ Փարիզի պաշտպանութեան համար : Գերման բանակ մը առաւօտէ ի վեր դիրք բռնած է Փարիզի արեւելեան կողմը Մառնի աջ եզրը : Լանսի արեւելեան ամրոցներէն 10 եւ Փարիզի ամրութիւններէն 20 հզմթ . հեռու է : Ֆրանսական բանակ մը դուրս ելաւ Գերմաններուն հետ կռուելու համար : — Փեթրոկրաս . Ահաւասիկ Ռուս բանակին կացութիւնը . Թիլսիթ քաղաքը Ռուսներու ձեռքն է : Թիլսիթի հարաւակողմը Ռուս յառաջապահները շատ մօտեցած են Տէյմ գետին ամրացեալ գծին : Փրէկէլի ձախակողմը Թալիօ , Լէմպէրկ , Կէրտաւէն , Անկէպուրկ քաղաքներուն մէջտեղի գիծը գրաւուած է : Ատկէ անդին Քորչէնի , Բասթէմպուրկի եւ Ֆէրէսի կայարանները կործանուած են : Մագուրեան լիճերը դեռ Գերմաններու ձեռք կը մնան : Այս գծին արեւմտակողմը Ռուսները կ'ուղղուին Եօանիսպուրկէ դէպ ի Մլալա , Նէչալա , Բոլա , Իզրաթ , Փիէթրօքով , Բատոմ եւ Եօզէփով Վիսթուլայի վրայ : — Լոնտոն . Սամօա Գերման կղզեխմբին կառավարիչը գերի բռնուեցաւ եւ Ֆիլի կղզեխումբը զրկուեցաւ : Զինկ Թաուր անձնատուութիւնը մօտ է : — Հոռն . Հնդկ 30,000 զինուոր հասան Մարսիլիա , որ Փարիզ պիտի զրկուին : Հասան նմանապէս Ալժէրիոյ եւ Թունուզի պահակապետներ : — Փեթրոկրաս . Լիլ քաղաքը (Ֆրանսա) 200 միլիոն ֆրանք պատերազմական տուգանքի ենթարկուեցաւ : Լէմպէրկի մէջ պարտուած Աւստրիացիները 200,000 հոգի էին եւ բանակին լաւազոյն զինուորներէն ընտրուած , Գերմանները Պրուսիէ Նորտոնէ կը դիմեն զՍելէրս պաշարելու յայտնի նպատակով : Պեղծ երկրաչափներ ողողեցին Միլնայի մարզը եւ Գերմաններու մէկ մասը խեղդուեցաւ : — Պետրիւն . Կայսրու հին Տանցիի գնաց վերաւորներու հիւանդանոցները այցելելու համար :

Վարչապետութիւնը ամբողջ իր պաշտօնէութեամբ ընդհանուր բանակեալը գնաց Կայսեր մօտ:

Պետրիկ, 7. Մեր զօրքերը գրաւեցին Մուլէօփի պաշտպանութեան գօտիին երկու ամրոցները: Քաղաքը բոցերու մէջ է: — Փարիզի պաշտպան զօրքը Մառնի ձիւղերէն Ուրքի մօտ թըշնամիին բախեցաւ: Կոռլին մասնակցող Գերմանները իրենց բանակին աջ թեւը կը ծածկեն ընդհանրապէս: Փարիզի Ֆրանսական զինուորներն ալ յարձակում գործեցին Գերմաններու վրայ Կրան Մոռէնի մօտ (Մառն-է-Սէն եւ Մառն): — Փերրոկրաս. Ռուսերը ետ մղեցին Գերման զրահապատ շոգեկառք մը որ կը փորձէր ուժակոծել զՎլէսթավիք: — Հռոմ. Կը հաստատուի թէ Ռուս երկու զօրաբանակ (100 հազար զինուոր) ճամբայ հանուած են Սպիտակ Ծովու Արքանկէլ նաւահանգիստէն Անգլ. փոխադրանաւերով: — Փերրոկրաս. Գերման Յէլի-լին մը գրաւուեցաւ ի Սէրաճ (Ռուս. Բոլոնիա) եւ 30 օդանաւորիները գերի բռնուեցան: — (Պաշտօնական) Աւստրեան ամրոցը ճակատին վրայ կոխ մղուեցաւ: Ռուս յարձակումը չորս օր շարունակեց եւ Աւստրեան 45րդ զօրագունը իր հրամանատարով, 44 սպայով ու 1,600 զինուորով անձնատուր եղաւ: Սթրիլ եւ Կարպաթեան լեռներու կողերը գրաւուեցան: — Լոնտոն (Պաշտօնական). Ուիլսոն շոգենաւային ընկերութեան Բոլոն շոգենաւը ամսոյս 5ին ընկղմեցաւ Անգլիոյ արեւելեան եզրը ականի մը բաղնիքով: Նաւաղները եւ ուղեւորները բաց ի Փարիզէ դաղթող 20 Ռուսէ աղատուեցան: Մինչեւ այդ օր Դանիական 5, Հոլանտական 2, Նորվիկական 1 եւ Շուեդական 1 չէղօք առեւտրական նաւ ընկղմեցան Գերման ականներու զարնուելով: Գերման օդաչու Հարվիս, որ անշարժ կը մնար Հիւսիսային Ծովուն վրայ, Լոնտոն բերուեցաւ Անգլ. ընդծովեայի մը միջոցով եւ ջրասաւառնակը ընկղմուեցաւ: — Չեքինեհ. Ֆրանսական ջրասաւառնակ մը Անթիպարի հասաւ ծովառմբակի մը հետ: Ֆրանսացի շատ սպաներ ցամաք ելան հրետանիի դործողութիւններ վարելու համար:

Կ.պոլիս (Ռուս հիւպատոսարան), 8. Մեր զինուորները ամսոյս 5ին գրաւեցին Լէվպէրկի հարաւակողման Միքուլայէվի արդիական ամրութիւնները, որոնք զրահապատ գմբէթներով պատսպարուած հրետանիներ ունէին եւ երեք

կարգ օժանդակ պաշտպանութիւններով շրջապատուած էին: 40 թնդանօթ եւ շատ ուղիմանիւթ առնուեցան: Լիպլինի մօտ Խոլմի կողմերը գործող Աւստրեան բանակը Ռուս յարձակողականին բերմամբ կը նահանջէ՝ իր ետեւ թողով գերիներ, թնդանօթ եւ պաշար: 500 Աւստրիացի լքուած էին թանչքի բռնուած: — Լոնտոն. Անգլ. Փարսֆայնսթր յաճանաւը Նիւքասլի մօտ ընկղմեցաւ Գերման ականի մը զարնուելով: Կորուստն է 4 մեռեալ, 13 վիրաւոր եւ 243 անյայտ: — Պետրիկ (Վոլֆ). Կ'ստուգուի թէ Անգլիացիները Օգոս. 29ին գրաւած են զՍամօս. — (Նոյն). Մուլէօփ գրաւուեցաւ երէկ: 40,000 գերի կայ, չորսը զօրավար, եւ 400 թնդանօթ ու մեծաքանակ ուղմանիւթ: Բէնդի մօտ Ֆրանսական 30 օդանաւ գրաւուեցաւ, 20ը միահարթ սաւառնակ: — Փերրոկրաս. Ֆրանսական զեկոյցի մը համաձայն ընդհանուր կոխ սկսած է Նան թէօլ-Լըհոտէօն-Վէրտէօն գծին վրայ: Փարիզի պահակազօրաց եւ Գերման աջ թեւին միջեւ ալ կոխ տեղի կ'ունենայ: — Կ.պոլիս (Անգլ. գեսպանատուն). Մեր Պատերազմական նախարարը կը զեկուցանէ թէ Զօր. Ժոֆուի յատակագիծերը ամենայն կանոնաւորութեամբ կը գործադրուին: Զինակից բանակները յարձակողականի ձեռնարկեցին եւ յաջողեցան Գերման ոյժերը կեցնել եւ դէպ հիւսիսարեւելք մղել: — (Նոյն). Պէնկալի օրէնադիր ժողովը բանաձեւ մը քուէարկեց, որով իր անձնուիրութիւնը եւ խորին վստահութիւնը կը յայտնէ Թադաւոր-Կայսեր եւ Հնդկաստանի Բրիտանական կառավարութեան ու կը յայտարարէ թէ հաստատ որոշած է անոր աջակցիլ՝ ժողովրդին փրկութիւնն ու բարօրութիւնն ապահովելու համար: — Հռոմ. Ֆրանսոյի Պատերազմական նախարարը Մուլէօփի կառավարչին հետադրեց շտրհաւորել ընակիչները պաշտպանման համար քաղաքին, որ գեռ կը զիմադրէ Գերմաններուն: — Լոնտոն. Լէմպէրգէ կը հեռագրուի թէ քաղաքին գրաւումէն ետեւ Աւստրեան սպայակոյտը 20,000 մարդ յատկացուցած է Վիէննայի շուրջ եւ Դանուբի վրայ ամրութիւններ շինելու համար: — Պետրիկ. Կայսեր քեռորդի Ֆրիտարիկ Վիլհելմ իշխանը (Հէս) վիրաւորուեցաւ Մուլէօփ ճակատամարտին մէջ: — Պրէսլաւ (Վոլֆ). Սիւլեյմոյ երկրպագ զօրքը երէկ յաղթական կոխէ մը ետեւ Ռուս 17 սպայ եւ 1,000 զինուոր գերի վարեց:

Կ.պոլիս (Ռուս հիւպատոսարան), 9. Նախընթաց օր բուլանդակ ճակատին վրայ սկսած ընդհանուր գործողութիւններուն միջոցին զինակիցները ոչ ուրեք ետ մղուեցան, մինչ թըշնամին նահանջեց և բազմաթիւ գերիներ տուաւ։ Կալիցիոյ մէջ Ռուս յարձակումը յաջող է Աւստրիացիներու դէմ։ Նիքոլայէվ գրաւուեցաւ, թշնամին կը նահանջէ եւ Ռուսերը Կարալութեանց կատարներն են։ — Փարիզ. Բաղաքին պաշտպան բանակին ձախ թեւը մինչեւ Մոնմարայի մարդն յառաջացաւ։ Թշնամին կը նահանջէ Մօի եւ Սէզանի միջեւ դէպ ի Մառն։ Պաշտպան բանակին կեդրոնը կուռեցաւ Լա Ֆէոի եւ Արկոնի հարաւակողմը Վիթրի-լը-Ֆըրանսուայի շուրջ։ Այլ թեւը յարձակեցաւ Գերման զօրաբաժնի մը վրայ Շանխորու անտառին հիւսիսակողմը։ Ֆրանսացիները ետ առին Մանտէի, Բոլաի եւ Ֆիւրմօի գագաթները։ — Փեքոնիքս. Ռուսերը գրաւեցին Կորոտոքի ամուր գիւղերը։ Կոնը կը շարունակէ ամբողջ գծին վրայ Վիսթուլայի ձախ ելքը։

Ուրիշ հեռագրադրեր. Չարին հրամանով Փեթրոպոլսի անունը Փեթրոկրատի փոխուեցաւ։ — Կարդինալ Տէլլա Բիէզա ամսոյս Յին Պապ ընտրուեցաւ եւ Պենետիկոս Ժե անունն առաւ։ — Ամսոյս 5ին Լոնտօնի մէջ Ֆրանսական եւ Անգղիական ղեկավարներուն եւ Անգղիոյ Արտաքին նախարարին միջեւ համաձայնութիւն մը կնքուեցաւ, որու համեմատ իրենց կողմէ վարութիւնները յանձն կ'առնեն երբեք առանձին չբանակցիլ հաշտութեան համար, այլ միշտ խորհրդակցաբար։ Պերլինի մէջ զգուցուեցաւ թէ այս կը նշանակէ թէ երբեակ տէրութիւնները կատաղի դիմադրութիւն պիտի ընեն Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ եւ թէ ուստի երկարատեւ պիտի ըլլայ պատերազմը։ — Ֆրանսայի Նախագահը, Ֆրանսայի մայրաքաղաքը այլուր փոխադրելու որոշումը հանրութեան հաղորդելու ասիթով, վստահութիւն յայտնեց Ֆրանսայի կորովին ու հաւատարմութեան վրայ, նաեւ յանձնարարեց վստահութիւն ունենալ Ֆրանսական բանակին վրայ։ — Լահէի Գերման ղեկավարը Հոլանտայէ խնդրեց Պելճիոյ մօտ միջնորդել որ անօգուտ դիմադրութենէ մը ետ կենայ։ Այս զեկոյցն հաղորդուեցաւ Պելճի գեսպանին, որ խոստացաւ զայն իր կողմէ վարութեան հաղորդել։ — Պելճիոյ հիւսիսակողման երկաթուղային վարչու-

թիւնները որոշեցին իրենց բոլոր կազմածները Ֆրանսա դրկել, մանաւանդ 1,000 վաքաշարժ, որոնց 400ն արդէն զրկուած է Ամիէն-Բուէնի ձամբով։ — Կիպրոս ձեռնարկեց երկու հիւանդանոց կանգնել Անգղիական եւ Ֆրանսական նաւազներ զարմանելու համար։ — Ամերիկեան Կարմիր Խաչը Համպուրկ-Սմերիկա ընկերութեան Հաւպուրկ շրջէնաւը վարձեց տոռլապահական մարմին մը զրկելու համար Եւրոպա։ — Եգիպտոսի մէջ կառավարութեան դէմ գաւադուութիւն մը երեւան հանուեցաւ, եւ պարագլուխ իշխան Աղիզ փաշա ձերբակալուեցաւ Եգիպտոսի 40 սպայի հետ, Եգիպտական բանակն ալ զինաթափ եղաւ, եւ Հնդկաստանէ 10,000 զինուոր բերուեցաւ։ Էմբէր Թոսուն փաշա, որ պահ մը Ֆրանսայի մէջ վար գրուեցաւ Անգղիոյ փաւաքով, յետոյ արձակուեցաւ Թուրքիոյ խնդրանքով։ — Ֆարդ գրաւուած է Գերման 200 շոգենաւ, համագումար 1 միլիոն սկոչի. տարողութեամբ եւ 1½ միլիոն ֆրանք արժողութեամբ, բաց ի 900 փոքր շոգենաւերէ եւ ձրկնորանաւերէ։ Անգղ. ջուրերու վրայ գրաւուած 123 շոգենաւեր 50 միլիոն ֆրանքի ապրանք ունէին իրենց մէջ։ Հոլանտ-Ամերիկեան գծի Փոցսալ շոգենաւէն Գերման թղթատարական պայուսակներն ու Գերման նաւորդները առնուեցան։ Ռուսերը Վիսթուլայի վրայ Գերման նաւ մը ընկղմեցին, ուր կային 70 Գերման զինուոր, որոնք նաւազներուն հետ խեղդուեցան։ — Անգղիա Պելճիոյ յայտարարեց թէ ինք կը վճարէ Պրուսէի եւ Լիէժի պատերազմական տուգանքները, 250 միլիոն ֆրանք, վստահ թէ յետոյ պիտի կրնայ տոկոսով դանձել թշնամիէն։ — Ալպանիոյ իշխանը Իտալեան մարտանաւով մը ամսոյս Յին դէպ ի Վենետիկ մեկնեցաւ, իշխանութիւնը միջազգային մարմինն յանձնելով։ Մեկնումէն առաջ Ժողովրդին կոչ մը ուղղելով յայտնեց թէ ազգին հրաւերն ընդունելով ուղած էր աջակցիլ անոր վերածննդին, բայց դժբախտաբար կոյր մարդիկ ոմանք եւ Եւրոպական պատերազմը արգելք եղան, հիմա օգտակար կը համարի ժամանակ մը հեռանալ։ Ամսոյս 5ին 900 անձեր եւս մեկնեցան Տրաճի Իտալիա, որոնց մէջ էր արքունիքին ամբողջ պաշտօնէութիւնը։ Նոյն օր մեծ թափօրով Տրաճ մասն ըմբոստները եւ միւլթին Օսմ. զօրք պարգեց ու ըսաւ թէ պաշտօնատուները գոյ պիտի

մնայ մինչև նոր իշխանի մը դալուստը և կէսօրէ
հաւ զօրանցք եղաւ : Քաղաքն հանդարտ է : — Ի-
տալիոյ Թագաւորը պտոյտի մը պահուն սրունքէն
մնասուեցաւ իր ձիուն անկումով : — Լիէթի Պելճ
հրամանատարը , Զօր . Լէման , բանաւարկուած է
Մակաէպուրկի ամրոցին մէջ : — Ֆրանսական նա-
ւատորմը կը ռմբակոծէ զՔաթթարօ : — Օգոս .
30է ի վեր կատարուած զին . զործողութիւն-
ներուն վրայ Կ.պոլսոյ Անգղ . զեսպանատունն
հասած Սեպ . 7 թուակիր տեղեկագրէ մը կը
հասկցուի թէ մինչև Սեպ . 2 Անգղ . բանակին
կորուստն եղած է 15,000 մեռեալ , որ ծանր
ըլլալով հանդերձ բնաւ չէ խաթարած բանակին
բարոյականը : Պերլինէ կը հեռագրուի 8 թուա-
կանով թէ ցարդ Անգղ . կորուստը 15,141 հա-
սած է :

ՆԵՐՔԻՆ

Գնդ . Հոֆ պէյի օգնական Աթա պէյ Պիթ-
լիտի վերաքննիչ ատենանի նախագահ անուան-
ուեցաւ , քաղաքային քննիչ մարմնոյ տնօրէն Հա-
միտ պէյ Տիարպէքիւրի կուսակալ : Տիարպէքիւրի
կուսակալ Բէշիտ պէյ այլուր փոխադրուեցաւ : —
Կրթական տնօրէնութիւնը չըջաբերականով մը
պատուիրեց պետական թէ անհատական ամէն
վարժարան վերաբանալ ամսոյս 28ին : — Անգ-
ղիական զեսպանատունը պաշտօնապէս հերքեց
պաշտօնակցի մը սա հրատարակութիւնը թէ
նախկին նախարար Մր . ձոն Պլրնս Անգղիոյ
Թագաւորին ըսած է թէ միլիտանտը Իսլամներ
կը պատրաստուին ըմբոստանալ եւ թէ Գերմա-
նիոյ համար կ'աղօթեն անոնք : — Գերման զես-
պանատունը հրապարակաւ չնորհակալութիւն
յայտնեց ամէն անոնց որ իրեն խնդակցութիւն
յայտնեցին Գերման յաջողութիւններուն հա-
մար : — Զինուորութենէ սեւէ կերպով զերծ
կացուցածներ այսուհետեւ արտօնուած են
Օսմ . երկիրներու և Լիբանանու մէջ ճամբոր-
դել , պայմանով որ նախ պատկանեալ զին-
ուորագրութեան զիւանին արձանագրել տան
իրենց վիսիգային վրայ թէ արգելք մը չկայ ,
նաեւ առաջին երեք օրուան մէջ անոր վրայ
նշանակել տան իրենց բնակավայրը , եթէ 15
օրէ աւելի պիտի մնան ուր որ գացած են : —
Երէկ իրիկուն լրացաւ Քալէգայաններու շնորհ-

ուած պայմանաժամը : Այսուհետեւ ուրիշ զեկոյն 9,
պիտի չըլլայ : Ով որ իր տեղւոյն զինուորագրա-
կան զիւանին մէջ արձանագրուած չըլլայ , պիտի
կրէ օրինական պատիժները : — Զինուորակա-
փրկանքի պայմանաժամը լրացած է : Բայց այ-
տասանմանէ եկողներու համար որոշուեցաւ որ
չորեքշաբթիէ առաջ հասածները մինչև 10 օր
իսկ յետոյ եկողները երեսն ժամանումէն մինչև
10 օր ետքը կարենան փրկանք վճարել : — Գահ
Պահեստի սպայութեան թիկնածուները գրաւոր
քննութեան մը ենթարկուեցան , որպէս զի միայն 160
արժանաւորները պահուին : — Պարսքերու հա-
տուցման պայմանաժամուն երկարումը իր մէջ
պայմանով դժուարութեան մասնած է մայրաքա-
ղաքիս վաճառական դասը , որմէ դրամատուն
ները 5 0/0 վճարում կը պահանջեն ու հակառակ
պարագային կ'ապաւնան դատարանին բողոքի :

Հինգշաբթի հրատարակուեցաւ պատճէյ
Օսմ . կառավարութեան այն ծանուցագրին 40
որով նախորդ օրը օտար կառավարութիւններու
հաղորդուած էր օտարահպատակներու բողոքան-
աւանձնաշնորհներուն (քալիթիլաթիօն) ջնջ-
ջումը հանդերձ պատճառաբանութեամբ : Արու-
նանձնաշնորհներու այդ դրութիւնը զրեթէ լմանաց-
չօրս դարու գոյութիւն ունի , որով անոր ջնջ-
ջումը նոր թուական մը կը բնայ Օսմ . պատ-
մութեան մէջ : Հոկտ . 1է սկսեալ Օսմ . երկիրն
բու բնակիչները , Օսմանցի թէ օտար , հաւասար
պիտի ըլլան օրէնքի առջեւ , այսինքն առան-
խտութեան ենթակա երկրին բոլոր օրէնքնե-
րուն : — Պետական Խորհուրդը մեկնաբանած ըլ-
լալով օրէնքը թէ ո՛ր պաշտօնեաները զերծ պիտի
ըլլան զինուորութենէ , նախապէս վիսիգաւ առա-
այն պաշտօնեաները որ պիտի զինուորագրուին
արտօնուեցան մինչև 10 օր փրկանք վճարել :

Հայկական . Մայրաքաղաքիս Թաղ . բողոքան-
խորհուրդները չըջաբերականով մը հրաւիրուե-
ցան վարժարանները Սեպ . 1ին վերաբանա-
մի միայն ապահով եկամուտներու վրայ հի-
նուած նոր ելեւմտացոյցով : Ուրիշ չըջաբերա-
կանով մը անոնց պատուիրուեցաւ որ անոն-
ցուկներու յատուկ կառավարական խորհրդակա-
նները Աւագերեցին , մուխթարին և Թաղ . խոր-
հուրդի երկու անդամներու կողմէ կնքուին հա-
ւանութեամբ խորհրդին :

مدیر مسئول — ص. وئیل ق. هاروتیونیان

ՏՊԱԳՐԻՉ ԵՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉ Յ. ՄԱՏԹԵՆՈՍԵԱՆ

Պայպը Հառուս , Կ . Պոլիս

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՈՐԲԱՆՈՑ Ի ՊՐՈՒՍԱ

Օգոստոս ամսուան մէջ հաստատութիւնս ընդունած է միայն 542 դահեկան եւ ունեցած է 9,913 դահեկան ծախք։ Ահաւասիկ անուններն այն ազնիւ անձնաւորութեանց, որք նախորդ ամսուայ մէջ յիշած են Գթութեանն Տունը իւրենց նուէրներով։

Տէր եւ Տիկին Յ. Կ. Ապաճեան Ռուսա-
նիայէ զալովը իրենց այցելութեան առթիւ
նուիրած են 40 դահ.։ Վեր. Վարդան Երան-
նան Զօքմէրլիմէնի մէջ հանդանակած է 108
դահ.։ Տիար Սէլպի Աղասեան Թամրզ 10 դահ.։
Տիար Յարութիւն Գ. Տօն-Աթոսեան, Երզնկա,
160 դահ.։ սապէս. 5 Տիար Թորոս Սուլ-
տուրեան, 10 Տեարք Պետրոս եւ Հմայեակ Թա-
ղիկեան, 20 Տիար Սիմէոն Տօն-Աթոսեան, 5
Տիար Վարդան Դրիգոր Զորք Բէմախցի, 5 Տիար
Համբարձում Սաստուր Գաշայեան, 5 Տիար Մարտիրոս
Աղիկեան, 10 Տիար Պարոյր Սիւրմէնեան, 5
Տիար Դրիգոր Պապճիկեան, 10 Ծերուկն Աղամ-
պօսեան, 5 Տիկին Աղաւնի Տօն-Աթոսեան, եւ
40 դահ.։ մեր հրատարակութեանց վաճառումն
Տիար Մատթիա Տաղվէշանեանց, Կարս, հան-
րայրապետական Ռուսահայ ազգայիններէ, 124 դահ.։
Տիար Ստեփան Աղբառիկեան իր երկու քոյրե-
ւորուն ի նպաստ 100 դահ.։ Հաստատութեանս
հազարգործը նուիրած է, Վերափոխ. տօնի առ-
ջնութիւ, 20 հաց։

Կը հայցենք լիառատ վարձատրութիւն, ի
կերակուր, որոց երկնաւոր Հօրմէն։

ՀԱՆՐԱԳԻՏԱԿԱՆ ՆՈՐ ՕՐԱՅՈՅՅ — 1915 —
Այս տեսած է խիստ ճոխ, ալիազան եւ օգտա-
շատ պարունակութեամբ եւ 32 ընտիր պատ-
կերներով։ ծրարներն կը սկսինք զրկել։ Մեծ ու-
արեկալիկ, այր եւ կին, երիտասարդ եւ օրիորդ,
բոլորանկէ մեծ օգուտներ կը ստանան մարմնոյ, մտաց
եւ հոգւոյ համար։ Պատեհազմին պատճառաւ,
ինչպէս ամէն բան, նաեւ թուղթը շատ սղած
հիւլալով, օրացոյցին գինը Հիւն Դահեկանի բարձ-
րացուցինք։ Տարին լոկ հինգ դահեկան վճարե-
ալով ընթերցողը թէ՛ կ'օգտուի եւ թէ՛ կը նպաստէ
խոր մեր Հայրենեաց 20-25 զանազան տեղերէ ե-
ւ նա կ'աւելցուի Գթութեան Տանս յարկին տակ ամե-
նայնիւ խնամուող Հայ Որբունեաց։ Չաբժեր
գնել մէկ հատ։ Խոնարհաբար կը խնդրենք Գե-
րապաիւր քարոզիչներէն որ բարեհաճին իրենց
խանութեան թանկերն ազգու հրաւեր ընել որ բա-
րեպալտ ժողովուրդը գնէ հատ մը օրացոյց եւ
նպաստէ իր նուէրներով սոյն ընդիւ բարեգործա-
կան հաստատութեան, որ 41րդ տարին թեւա-

կոխած է։ Ազն. Ուսուցիչներն եւս թող հա-
ճին՝ իրենց խնամոց յանձնուած դեռատի ձեռ-
քերն բարեգործելու վսեմ գործին վարժեցնել։
Մանաւանդ մեր Ամերիկահայ ու Եգիպտահայ
Ազն. Ազգայիններէն անձկանօք կը խնդրենք
որ բարեհաճին, ներկայ յոյժ տաղնապալի օրե-
րուն մէջ, մասնաւոր նկատողութեան առնել
հաստատութիւնս, եւ առատաձեռն նուիրա-
տութեամբ յիշեն եւ քաջալերեն սոյն ընդիւ
Հայ ձեռնարկը։ Իսկ մենք կը մաղթենք ու կ'ա-
ղօթենք որ Որբոց երկնաւոր Հայրը յիշէ Արե-
ւելեան Որբանոցի բոլոր Ազն. բարեբարները,
օրհնէ ու լիառատ վարձատրէ, հաստատ ու ան-
սասան պահէ եւ առողջ, յաջող, երջանիկ ու
երկար կեանք պարգեւէ անոնց։

Գ. ՊԱՆՏԱՍՍԱՐԵԱՆ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼՍՈՑ ՔՕԼԷՃ

ԱՂԶԿԱՆՑ ԱՍԵՐԻԿԵԱՆ ՔՕԼԷՃ

Այս հաստատութեան վերաբացումը
տեղի պիտի ունենայ Սեպտ. 15ի երեկո-
յին (Ն. Տ.)։ Դօլէճը եւ Նախակրթարանը
այս տարի թոշակի վրայ ունէ զեղչ չպիտի
ընեն։ Իւրաքանչիւր աշակերտուհի պարտի
առաջին վեցամեային համար կանխիկ
վճարել ոսկեգրամ կամ Օսմ. թղթադրա-
մով։ — ԾԱԽԲԵՐԸ. Ընդհ. նշարանի մէջ
պառկող աշակերտուհեաց համար տարե-
կան 40 Օսմ. ոսկի։ Մասնաւոր սենեակ
ունեցող դիշերօթիկներու համար 50 Օսմ.
ոսկի։ Յերեկը միայն վարժարանին մէջ
ճաշողներու համար 15 Օսմ. ոսկի։

3—2

ՀԱՅ ԱԻԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ՊԱՇՏՄՄՈՒՆԻՔ

ԿԻՐԱԿԻ, Սեպ. 18

ԲԵՐԱ. — Այնալը 2է2մէ. Սթ. երրորդութիւն եկե-
ղեցի. Ժամ 10 (Ը. Ե.). Տիար Մ. Ա. ձեհիգեան։

ԿԵՏԻԿ ՓԱՇԱ. — Ամերիկեան վարժարան. Լանկայի
եկեղեցի. Ժամ 10 (Ը. Ե.). Վեր. Յ. Ա. ձեհիգեան։

ՊԱՇՊԸԼ ՀԱՌԻՍ. — Ֆինանսըլար եղուշու. Էմմանուէլ
եկեղեցի. Ժամ 10.30 (Ը. Ե.). Վեր. Յ. Գ. Գրիգորեան։

ՍԿԻԻՏԱՐ. — Ամերիկեան Դոլմէին մատուղը. Ժամ
10 (Ը. Ե.). Վեր. Ա. Պ. Շաւոնեան։

ԽԱՍԳԻԻՂ. — Ժամ 7 (Ը. Թ.). Պաթ. Բ. Պետրոսեան։

ՊՅՅԱՃԸ ԳԻԻՂ. — Դարբիէյեան բնակարան. Ժամ 3
(Ը. Ե.).

1915ի Կիրակնօրեայ դասագիրքը պիտի հրատարակուի այս տարուան պէս: Զանք պիտի չխնայուի եռամսեայ հատորները աւելի օգտակար եւ շահեկան ընծայելու համար փոքրերու թէ մեծերու:

Եռամսեայ հատորները պիտի ղրկուին միայն անոնց որոնք կ'ապսպրեն և դրամը կանխիկ կը ղրկեն, կամ ժամանակին հրահանգ կու տան Մր. Փիթի որ փոխարժէքը իրենց հաշուոյն անցուի: Ամէն ապսպրանք հասած ըլլալու է մինչեւ Նոյեմբեր 15, որպէս զի գիրքերը ղրկուին ժամանակին:

Դինն է 50 փարա (փոսթի ծախքով): Երբ 15էն 30 հատորներ մէկ հասցէի ուղղուին, 10 առ հարիւր զեղչ պիտի ըլլայ, 31էն 100 հատորի համար 20 առ հարիւր, իսկ 100էն աւելիի համար 25 առ հարիւր:

Յանձնարարութիւնք պէտք է ղրկուին առ Յ. Մատթէոսեան Պայլըլ Հաուս, Կ. Պոլիս:

1914ի Զորորդ Եռամսեայ դասագիրքերը արդէն ղրկուած են բոլոր ապսպրողներուն: Թուրքերէնները եւս շուտ պիտի ղրկուին: Թէ՛ Հայերէն թէ՛ Թուրքերէն օրինակներ կրնան տակաւին ապսպրուիլ:

ՁԷՆԻՔ, ՀԵԾԵԼԱՆԻԻ, ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԿՐՏԻՉ ՖՐԷՆԿԵԱՆ

Կ. Պոլիս, Մեսսէք Խան, Սուլթան Համալ

Հրատարակուած է ընդարձակ Գաթալօկը 250 էջ, 1000 Պատկեր, մաքուր տպագրութիւն եւ բաղմաթիւ օգտակար ծանօթութիւններ:

Կը ղրկուի քօսթի եւ ծախսի համար 5 դրուշի դրոշմաթուղթի փոխարէն: 25—20

ՆԱՅՈՒՆԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

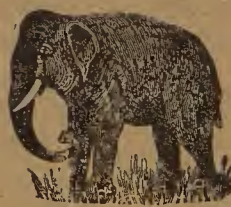
Ա. ՏԱՐԱՆ. ԶԱՐ

Վարժարանս կը վերաբացուի Սեպ. 17/30ին, Զորեքշաբթի երեկոյ, եւ ոչ քե Սեպտ. 3/16ին ինչպէս ծանուցուած էր նախապէս: Առաջին մասնավճարը պէտք է անպայման կանխիկ վճարել և ոսկեղբարմով կամ Օամ. թղթագրամով:

Թ Է Յ

Թ Է Յ

Թ Է Յ

Թ Է Յ

Թ Է Յ

Թ Է Յ

ՀՈՏԱԽԷՏ, ԽՆԱՅՈՂԱԿԱՆ ԵՒ ՍՆԵԴԱՐԱՐ

Փնտռեցէք սոյն «Փիղ» մարքայով թէյերը Թուրքիոյ բոլոր քաղաքներու թէյավաճառներու մօտէն քով: Կեդրոնատեղի Պահճէ Գարու, Սաւորգիէ խանին անկիւնը

Յ. ԻՍԱԳՈՒԼԵԱՆ, ՈՐԴԻ ԵՒ ԸՆԿ.

Վ. Ա. ՃԱՌԱՏՈՒՆԸ

ԿԷՏԻՔՓԱՇԱՅԻ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԴՊՐՈՅՐ

Կէտիքվաշայի Ամերիկեան դպրոցը պիտի բացուի յառաջիկայ երկուշաբթի, Սեպտ. 14 (Ն. Տ.): Որպէս զի կարգադրութիւնները լմնան, բացարձակապէս հարկ է որ աշակերտները արձանագրուին այս շաբթու:

Հայերէն ճիւղին համար թոշակն է Օամ. ոսկի:

Անգղիերէն ճիւղին համար թոշակն է Օամ. ոսկի:

Վճարումները պիտի ըլլան դպրոց մտնելու տան եւ ծննդեան արձակուրդէն ետքը:

Կիրակնօրեայ դպրոցը պիտի վերաբացուի այս կիրակի ժամը 2.30ին յետ միջաւուր:

ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Ի Պ. Ա. Ր. Տ. Ի. ԶԱԿ

Վարժարանիս վերաբացումը տեղի պիտի ունենայ Սեպտ. 9ին (Ն. Տ.) ըստ մեր կանխագոյն ծանուցման: Մննդեղէններու սղութեան պատճառաւ վարժարանիս տնօրէնութիւնը ստիպուած է առաջին վեցամսեային համար 10 Օամ. ոսկի առնել: Սոյն գումարը պէտք է անպայման կերպիւ կանխիկ վճարուի աշակերտին վարժարան մտած օրը: Զէք կամ փոխանակագիր չընդունուիր:

Կղերականաց զաւակներուն համար վարժարանին տարելճարը պիտի ըլլայ 15 Օամ. ոսկի որուն 8 Օամ. ոսկին պէտք է կանխիկ վճարուի: